Geschichte der Juden in Laun.

Bearbeitet von

Prof. Kamil Linhart, Laun.

Dějiny Židů v Lounech.

Zpracoval

prof. Kamil Linhart, Louny.

I. Židé do válek husitských.

Královské město Louny, s jehož dějinami jsou též osudy zdejšího živlu židovského těsně spjaty, bývalo původně vesnicí, na místě dnešních starých L. se rozkládající, dosti vysoko nad řekou Ohří položenou, aby netrpěla záplavami jejími. Ves velmi starého původu z doby předhistorické měla středem jednak tvrz Vísku [1]), jednak i farní kostel, dnešní kostelík sv. Petra [2]). Přes řeku vedl důležitý přechod, brod, na cestě od severu z Míšně přes město Most, vedoucí do středu země ku Praze a tato cesta se tu křižovala s jinou velmi důležitou cestou od Chebu a Žatce, vedoucí kolem řeky Ohře na východ směrem k Litoměřicím. Cesta pražská postupovala branou mezi posledními výběžky břidličné vysočiny středočeské a Džbánu na západě a návrším bytinským, kterým tu končí nedaleko Chlumčan křídová plošina východočeská. Je to brána, kterou se ubíral ku Praze již známý arabský obchodník Abraham ibn Jakub ve stol. IX. na trh otroků a náležitě ji popsal. Poloha osady byla obchodně důležitá i tím, že na severu v Krušných horách od pradávna bylo význačné a v zemích českých vlastně jediné těžiště rudy cínové a měděné, takže důležitá poloha místa si sama přímo vynutila zdvižení města opevněného na ochranu těchto obchodních zájmů.

A tak došlo v polovici st. XIII., ještě za vlády krále Václava I., k vysazení města královského vedle staré vesnice, při nově založeném klášteře dominiskánském. Bylo to pravděpodobně právě před nastoupením krále Přemysla II. v r. 1253 [3]), kdy usazeni v L. něm. kolonisté ze Saska, poděleni statky pod úroky povinnými do komory královské a nadáni právem t. zv. magdeburským, jakým se řídilo také město Litoměřice a Malá strana pražská.

Král Přemysl II., veden snahou zvýšiti důchody královské komory, které byly značně ztenčeny jednak vzrůstající mocí šlechty, jednak emancipací církve z těsného područí moci královské, vydal r. 1254, tedy právě rok po založení L. jako města královského, majestát na ochranu obchodníků žid., kteří se stali tak vlastně částí komory královské. V důsledku tohoto majestátu začali se Židé z přelidněných končin západního Německa i z jihu evropského usazovati v královských městech českých, a tak asi dostali se také do L. Jen působením jeho dovedeme si vysvětliti, že hned od samého počátku dostali se Židé dovnitř hradeb městských, kde sdíleli podobné osudy s neprivilegovaným obyvatelstvem českým, usídlivše se v postranní ulici, podél jižního úseku hradeb vedoucí. Ulice ta se dělila na část východní, směrem ku bráně Pražské, která slula Česká, a část západní, směrem ku bráně Žatecké, jež právě byla sídlem Židů a nazývala se Židovská. Od sebe byly odděleny uličkou, přicházející od náměstí z fortny, vedoucí na hradební parkán. Ovšem že během času rozšířili se Židé z této ulice, která nebyla veskrze jen jimi obydlena, také do ulic sousedních. Zakupovali se hlavně v uličce, která vznikla kolem strouhy, vedoucí od hradebních příkopů do ulice Pražské, jíž se snad přiváděla voda do příkopů nebo odváděly splašky z města. Během času dostali se Židé v držení téměř celé uličky. Když pak prodali jeden dům obci, usazeni tam městští strážníci neboli biřicové, odkud i ulička dostala název *„Ulice biřiců“*. Je to zčásti dnešní ulice Záloženská. Několik tehdejších domů nebylo obnoveno a strouha sama ovšem zasypána.

Běží-li o to, zjistiti přesně, jaké bylo sociální a právní postavení Židů za tohoto období do válek husitských, narážíme na nepřekonatelnou překážku v tom, že nejstarší prameny k dějinám lounským do r. 1325 se ztratily již v době velmi staré, takže král Jan Lucemburský byl sám nucen Lounským již tehdy všechna jejich privilegia a práva zrekapitulovati a obnoviti, vytýkaje jim jejich lehkomyslnost slovy *„iura ... quae ipsa ciuitas pridem habuit, sed nunc ciues eiusdem perdiderunt improuide ...“*, t. j. *„práva, kteráž obec ta dříve mívala, avšak nyní její občané ztratili z neopatrnosti“*. Přes to však můžeme si z knih a zápisů zbývajících učiniti dosti jasný obraz o těchto věcech.

Pokud se týče zaměstnání židovských obchodníků lounských, bylo stejné jako v jiných městech královských. Zabývali se drobnými půjčkami na značně vysoké úroky, ježto křesťanům bylo přísně zakázáno půjčovati peníze na úroky. Mimo to kupovali a prodávali reality docela svobodně a půjčovali i na zástavy. Že se to neobešlo beze sporů a soudů při vymáhání pohledávek, toť ovšem samozřejmé.

Tyto spory přicházely před soud konšelský, iudicium bannitum, který se konal asi dvacetkrát ročně, vždy v pátek. Důležitější věci bývaly odkládány na soud královského podkomořího nebo královského hofrychtýře, kteří přijížděli do L. s počátku dosti často, aspoň čtyřikráte do roka, a soudili za přítomnosti celé obce na náměstí před budovou radniční. Pro záležitosti židovské byl vyhrazen zvláštní den a zvláštní zasedání soudu. V knize soudní z let 1380—1392 mluví se o těchto soudech a nazývají se *„iudicium judeorum in iudeorum causis“*. Při těchto sporech o dluhy a zástavy užívalo se zvláštní přísahy židovské, předepsané králem Janem Lucemburským, kteráž se zachovala v aktech lounských v opise. Nařízena králem r. 1324. Její znění citujeme nynějším pravopisem:

„Král, povolav k sobě světských i duchovních rad, rozkázal, aby se Židům při soudech přísahy vydávaly jako i křesťanům. I zůstav na tom, aby Židé, jestli by byli v čem nařčeni a vyvésti se z toho nemohli, přísahu činili, tu, kteráž jest napsána v knihách právních Justiniána císaře, jež slove dvojnásobná, způsobem tímto:

Žid přisahati má sám druhý, stoje bosýma nohama na svinské kůži, nově odřené, toliko v košili, a druhý Žid má státi proti němu na zemi a tvrditi jeho přísahu; přisahající pak má mluviti takto:

„Jakož jsem nařčen od N., že jsem statek jeho, totiž klenoty takové a takové, šaty takové a takové, tak, jakž jest od toho mluveno a proti mně vedeno, k sobě přijal, je mám, a o nich vím. I přisahám Pánu Bohu, kterýž stvořil nebe a zemi i všecky věci, kteréž v nich jsou, přisahám skrz všecka jména jeho svatá, kteráž napsal Mojžíš, služebník jeho, přisahám skrz patery knihy Mojžíšovy, v nichžto napsáno jest Desatero božích přikázání, které sám Pán Bůh svou rukou napsal, a mně křivě přisahati zapověděl, že já toho statku nemám, ani těch klenotův, aniž šatův, jakž on N. praví, aniž jsem co od něho přijal. Toho mi dopomáhej Bůh, jenž jest počátek a konec, jehož jest jméno Adonay.“

Druhý Žid, proti němu stoje, má mluviti takto:

„Jakož jsi přísahu učinil, N., že tím statkem N. vinen nejsi a jeho k sobě že jsi nepřijal, aniž jsi ho v své správě choval, ani v svých stěnách, ani v svých zdech, ani v své zemi, ani žádná čeládka tvá, jestliže právě přisaháš, tak tobě Bůh dopomáhej, ten, kterýž stvořil z ničeho nebe i země, hory i doly, povětří i vody, listí i trávu, také i tebe.

Jestliže křivě a lživě přisaháš, dej Pán Bůh tobě za dobrořečení zlořečení, tak aby tobě tvá modlitba, kteráž jest Tašrkassim napsána, nic neprospěla, aby na tebe žádná milost Boží nepřišla, ale aby uschl jako hory Gelboe, kteréž proklel David, na nichž zamordován jest Saul a tři synové jeho, aby tě napadlo alchimelech a přestoupilo na tě jako na Gezy malomocenství Mamanovo, aby na tě přišla iskopa, na tvou ženu, na tvé děti, i na tvůj veškeren rod. Jestliže křivě přisaháš, dejž Bůh, aby na tebe padala síra, smola a oheň plápolající, jako padala na Sodomu devět dní a devět nocí, aby tě oheň spálil jako Nadaba a Abyn, jako padesáte mužův na žádost Eliáše proroka, aby země tvé křivé přísahy snésti nemohla, ale tebe jako Datana a Abyrona živého pozřela, jestliže křivě přisaháš, dejž Pán Bůh, aby tvé děti, tvoji všickni přátelé i tvůj veškeren rod nepřišli mezi děti Abrahamovy, a ty abys nikdy nepřišel do Jerusalema a Mojžíš v budoucím životě aby tobě nedal jísti šerabara a leviacham. Tak tobě pomáhej Bůh věčný, jehožto jest svaté jméno Adonay. Amen.‘“

Této dvojité přísahy užívalo se tedy, jak patrno, v takových případech, kdy neměl obviněný náležitý počet svědků k své obhajobě. Třebaže zachovaný text byl psán až ve stol. XVI., jest pouhým opisem skutečně užívaného znění přísahy, jehož originál se nám nezachoval [7]).

Pokud se týče samosprávy těchto nejstarších Židů lounských, netvořili žádné korporace samostatné, nýbrž po utvoření pražské obce židovské příslušeli pod pravomoc této obce a uchylovali se v určitých případech a potřebách k jejím starším o pomoc. Za Lucemburků nedařilo se Židům českým dobře vůbec. Král Jan, potřebuje velice mnoho peněz na své jízdy zahraniční, dovedl svou ochranu prodávati jak náleží draze. Nicméně právě proto, že mohl se nadíti od nich časté podpory, nebránil nikterak jejich pronikání do země. Za Karla IV. objevovaly se snahy, zaraziti tento postup a počalo již tehdy docházeti k protižidovským bouřím. K největším z nich patří bouře chebská, k níž došlo v r. 1350. Ta nalezla značný ohlas i v jiných městech západních Čech, nedá se však zjistiti, že by také v L. bylo došlo k nějakým výstřednostem. Král Václav IV. používal Židů jako královské komory a dovoloval občas obírati žid. obyvatelstvo pražské, nicméně k vypuzení Židů nepřivolil již z antagonie vůči vysokému kléru a z vrozené vypočítavosti dobrého hospodáře, jakým se jeví tento král po celou dobu své vlády, přes rozmanité chyby své povahy.

Jisto jest, že již před válkami husitskými měli lounští Židé svou modlitebnu a snad i svou školu. Až dosud se mělo za to, že byla v některém domě v židovské ulici. Ve skutečnosti tomu tak bylo teprve ve stol. XVII. Ve stol. XIV. a XV. nalézáme ji umístěnu v domě č. 182 v uvedené již výše *„Ulici biřiců“* [8]).

Z Židů před válkami husitskými ve městě usedlých setkáváme se nejdříve s Izraelem k r. 1403. Patřil mu dům č. 181, který se v knihovním zápise nazývá *„Židů dům“*. Tento dům náležel mu ještě v r. 1424, tedy uprostřed bouří husitských. Jeho manželka slula Hajla. Jim patřil v r. 1417 také zmíněný dům *„Nad struhou“*, čp. 179, jenž později prodán obci. V letech 1411/12 se uvádí jako majitel domu dnešní čp. 178 Jonka Žid. Izrael měl bratra Musina, jehož manželka slula Důra (psáno Dwora), jejich syn byl Jonáš. Těmto manželům patřil v r. 1416 dům čp. 176, od r. 1417 pak i dům čp. 181. Jak se celé to příbuzenstvo rozrostlo a zbohatlo průběhem husitských válek a uprostřed velikých majetkových poměrů oné doby, jež vynesla městům neslýchané rozšíření jejich državy na úkor klášterů a katolických vrchností i církve, o tom uslyšíme v období předbělohorském.

Z uvedených jmen vidíme, že nebylo žádného omezení v nabývání majetku pro Židy městské, ani omezení jejich počtu omezením sňatků či zavedením numera klausa, jaké se objevuje později za vlády panovníků z domu habsburského. Nedochází v době předhusitské v L. ani k žádným bouřím z důvodů cechovních nebo majetkových, obyvatelstvu židovskému ponechána úplná svoboda rozvoje, třeba že nucen Žid platiti za právní ochranu značné dávky, nepřijímán do cechů a podroben živ i mrtev mýtu za osobu i židovskou dávku z hlavy.

II. Lounské Židovstvo v období předbělohorském.

Nejslavnějším obdobím v dějinách města L. jest beze sporu období husitské. V tomto hnutí šlo veškero Židovstvo české věrně a vytrvale po boku strany revoluční, kališnické, jíž prokazovalo podle svých možností platné služby. Proto za celou dobu vlastní války domácí, ani za nejnebezpečnějších situací ne došlo k žádnému nepřátelství mezi lounskými kališníky a domácími Židy. Winter má za to, že toto přilnutí Židovstva k husitům spočívá na výborné politické, mezinárodní orientovanosti, která dala tušiti Židům již předem, jak mohou jediné války husitské skončiti [1]). Mám však za to, že tu hrála jistou úlohu i silná antipatie proti dosavad všemocné vládnoucí církvi římské, od níž se nikdy nedočkalo Židovstvo ničeho dobrého a snad i vzpomínky na několikeré kruté pronásledování Židů v zemích západních, odkud přicházela vojska křižácká.

Jisto jest, že i po uklidnění poměrů těšili se Židé poměrně klidnému vývoji v L. až do počátku stol. XVI., kdy stoupající drahota a změněné poměry hospodářské začaly buditi v kruzích městského živnostnictva cechovního nespokojenost s konkurujícím živlem židovským a počíná docházeti k bouřlivým událostem protižidovským i v L. Tyto bouře se stupňují po nastoupení Habsburků s příchodem protireformační činnosti jesuitské a vedou posléze k úplnému vypuzení Židů z města za vlády císaře Ferdinanda I.

Hospodářská situace Židů až do té doby byla vel-

lit dobra. Jejich majetek nemovitý se rozrůstá rok od roku. Nemůžeme ovšem dopodrobna podati výčet židovského jmění nemovitého v L., ani sledovati přesně jeho pohyb a změny, ale aspoň některé údaje lze vyčísti ze zbývajících záznamů v knihách soudních, kšaftech, smlouvách a přiznáních. Vidíme, že ve městě samém živili se Židé zase drobným obchodem, půjčováním, hlavně na zástavy, pod úroky většinou velmi vysokými, ale také řemeslem. Poněvadž však nebyli za žádných okolností připouštěni do neprodyšně uzavřených cechů, nezbývalo jim než vyhledávati cesty postranní a zabývati se výrobou pokoutní. Konkurovati mohli ovšem hlavně jen láci, jsouce zbaveni rozmanitých cechovních výhod, pročež byli ovšem vysazeni neustálému nebezpečí pronásledování a stihání se strany domácích cechmistrů a městských úřadů, jakožto t. zv. *„stolíři“* čili *„fušeři“*. V L. se vyskytuje u Židů, pokud se dá zjistit, na př. provozování řemesla mečířského.

Jinou příčinou pronásledování Židů byly pověsti, které se vyskytly záhy po vzrůstu nebezpečí tureckého, za hrozícího vpádu do zemí českých. Tvrdilo se, že dobře placení potulní Židé zanášejí požáry do českých měst, aby tak působili zmatek ve prospěch Turků. Zikmund Winter přikládá tomuto tvrzení něco víry, zdá se mi však, že šlo o podobný případ, jaký nalézáme později v první polovině stol. XVIII., za válek s Ludvíkem XIV., kdy rovněž vznikly podobné pověsti o placených žhářích, jež Arnošt Denis rozhořčeně vyvrací jako zhola nesmyslné.

Jisto jest ovšem, že skutečně v XVI. stol. postižena byla naše města řadou velikých požárů a že mnohé z nich vznikly ve čtvrtích židovských. Příčinou toho však bylo spíše veliké přelidnění ghetta a utajování řemeslné práce, k níž bylo třeba ohně, dále ovšem nedostatečná opatření požární a pod. Ostatně největší požár v L. r. 1517 nevznikl ani v ulici Židovské, nýbrž na Malém předměstí za branou Pražskou [2]).

Příčiny pronásledování Židů byly tedy především původu hospodářského a podnět k nim přicházel z důvodů nejrůznějších. Když došlo v r. 1541 k vybití a vyloupení židovského obyvatelstva v Litoměřicích, Žatci, v Roudnici a v Praze, zakročily úřady královské se značnou přísností a zavedly přísné vyšetřování aspoň v Litoměřicích a v Žatci, kde městská rada byla učiněna zodpovědnou za škody Židům způsobené, přes to však rozhodl se zemský sněm český vypověděti Židy do termínu svatomartinského ze země [3]). Z toho byli vyňati pouze určití plnomocníci, kteří měli uvésti do pořádku majetkové záležitosti odcházejících Židů. Když však se v L. Židé neměli k odchodu, došlo k veliké bouři, při níž byli všichni Židé bez rozdílu vyhnáni z města a jejich majetek rozchvácen. Že však nedošlo k žádnému vyšetřování, dá se vysvětliti asi tím, že tu byla možná výmluva na usnesení sněmovní a že nikdo o život nepřišel. O nějakém vyšetřování proti Lounským nenalézáme aspoň nijaké zmínky.

Zůstává záhadou, co se vlastně stalo s nemovitým majetkem židovským v L. po jejich odchodu. Zdá se, že přece jen bylo tu nějaké vyjednávání a že na konec Židé mohli svůj majetek prodati. Neboť od tohoto roku až do první polovice stol. XVII. po Bílé hoře se s trvalým osídlením židovským v L. neshledáváme, zejména v konskripcích domů městských a zápisech soudních není zmínky ani o jednom židovském držiteli domu [4]). A přece víme, že po válkách husitských byla jich v rukou židovských hezká řada. Tak konstatuje kronikář lounský Pavel Mikšovic z konce XVI. stol., že v r. 1505 bylo v L. 12 domů židovských, třebaže snad počítá tu jen domy v ulici Židovské [5]). Přesný soupis těchto domů se nám, bohužel, nezachoval.

Některá jména a majetkové poměry Židů po válkách husitských však přece známe. Je to zmíněné již příbuzenstvo Izraelovo, s kterým se shledáváme v Ulici biřiců. Tak v r. 1451—1455 uvádí se jako majetník domu čp. 177 a v r. 1459—1468 domu čp. 179 Jona Žid, syn Musina a Důry, jeho manželky. Tito manželé se uvádějí znova v r. 1449, kdy jim patří dům čp. 177, jejž po nich syn Jona zdědil nebo spíše převzal, poněvadž oba žijí ještě r. 1452, kdy se uvádějí ve spojení s domem č. 181. V r. 1440 jim patřilo i půl domu čp. 182. Příbuzenstvo to drželo tedy řadu domů od č. 176 až k č. 182, a poněvadž celá ulička končila číslem 183, byla skoro celá v jejich majetku.

Ale objevují se tu jako majitelé či spolumajitelé i jiná jména židovská. K r. 1475 až 1502 patří již dům č. 179 Židu Esdrášovi, jehož manželka sluje Sarka. V r. 1491 patří dům č. 178 manželům jiným. Je to Izák Žid a manželka Vilge (Uilge uxor). Jim patřil v r. 1498—1505 také dům č. 181. Vilge byla první manželka Izákova. Jeho druhá choť slula Henle, jíž patřil dům č. 176 v r. 1453 až 1456, a v r. 1442 také dům č. 175. To byli tedy v držení Uličky biřiců zástupci rodiny Izraelovy. Shledáváme totiž, že jim patřily domy č. 175, 176, 178 a 181. Mimo to však náleží jim v ulici Židovské v r. 1456 také dům č. 167.

Nežli se dostal dům č. 181 do rukou Izákových, byl nějakou dobu jeho držitelem Jíra Žid, syn Zlatka — a to v r. 1481 až 1484. Zvláštní jméno se vyskýtá ve spojení s domem č. 180. Je to Libuše Slavětská Židovka. Příjmí to by jasně ukazovalo na to, že ve vsi Slavětíně žila rodina židovská ve druhé polovině XV. stol. Věc ta jest vysvětlitelna tím, že Slavětín náležel tehdy nějaký čas obci lounské a později zase lounské rodině Václava Sokola z Mor, který jej koupil od pánů z Hazemburka. Ostatně její jméno se uvádí častěji. Nejdříve ve smlouvě z r. 1474, kdy nelze dobře zjistiti, o který dům vlastně běží. Sem patří i jméno Lipman Žid, Žemle manželka a Jůna (Juona), bratr jeho. Juna uveden ve smlouvách o dům č. 174 v r. 1501, č. 176 v r. 1498 a čísla 174 a 175 již r. 1459. K r. 1506 se uvádí, že dům č. 179 vedle *„struhy obecní“* prodal obci Eliáš Žid hutský. Jinde se však s tímto jmé nem nesetkáváme. S jménem Lipmanovým však se shledáváme již v r. 1456 a 1459 při jednání o dům č. 177. Majer Žid se uvádí k r. 1501 při smlouvě o dům č. 174, v r. 1489 při domě 181 a konečně i v r. 1485 (číslo domu nelze určiti). Žid Markvart byl mečířem. Zmínky o jiném řemesle přímo nenacházíme. Uvádí se při domě čp. 176, vedle uličky a domu Majerova. Podobně při témže čísle se o něm mluví i v r. 1478 a 1479 při zmínce o č. 177, kdežto při č. 176 jsou r. 1493, 1498 a 1504. Prodav totiž dům č. 177, koupil vedlejší č. 176 (snad). Žid Mates uvádí se v souvislosti s domem č. 177 k r. 1502 a již předtím r. 1478. Jest synem Jakuba Žida, který koupil r. 1479 dům od Tomáše Hvala na hlavní ulici — Pražské — č. 76. Zdá se, že spekuloval spíše s pozemky a stavebními parcelami, než aby se zakupoval pro svou rodinu. Neboť téhož roku se uvádí ve spojení s nynějšími čísly pop. 73, 74, 77 a 175. První tři uvedená čísla byla snad ještě tehdy zbořeništěm. Tam stával kdysi klášter dominikánský, který byl za bouří husitských v r. 1419 Lounskými spálen. Dům č. 175 v dnešní Záloženské ulici (zbořený) vidíme zase již v uličce vedle struhy, stejně jako dům č. 173, jejž držel r. 1478 při domech č. 180 a 177.

Jiné jméno z konce XV. st. jest Židovka Matrona, o níž se děje zmínka k r. 1490 při domě č. 177 a při témže domě znova r. 1491 a 1493. K domu č. 181 se uvádí r. 1476 a k č. 178 r. 1487. Žid Michal přichází ve smlouvách z r. 1449 a 1452 (dům č. 177 a 176). V r. 1459 čteme jméno Židovka Miruše při jednání o dům č. 177. Třikráte setkáváme se se jménem Žid Mojžíš teplický, švagr Jakuba Žida, o němž byla zmínka již výše. Je to v zápise o dům č. 178 k r. 1491, o dům č. 177 k r. 1487 a posléze r. 1506 v zápise o dům č. 181. Z jeho příbuzenstva jest i Ciza Židovka, jež byla *„sestra Jakuba Žida“*. O ní se děje zmínka při domě č. 181. K r. 1474 se připomíná Žid Jakub Zelenka při domě čp. 174, jehož synové jsou Mates (r. 1504) a David (r. 1504). O tomto posledním čteme při zápise o dům č. 178. Dcera výše zmíněné Matrony slula Nechanba, připomínaná v r. 1493 při č. 177 a 174. Jiné jméno jest Židovka Bersabe Rotšeba z r. 1506, jíž patřil dům na místě zase kláštera dominikánského, který však prodala toho roku Pavlovi pivovarníku [6]).

Z toho všeho můžeme usuzovati, že počet Židů v L. ve st. XV. a v první polovině st. XVI. byl velmi značný. Kdybychom přijali Mikšovicův počet židovských domů 12, nezmýlíme se zajisté mnoho, budeme-li počet Židů tehdy v L. usazených odhadovati nejméně na 100 duší, ne-li více. Při tom, jak patrno z jejich koupí a prodejů domů a pozemků, byla jejich hospodářská kapacita velmi značná. Proto jest téměř nepochopitelno, jak mohly úřady královské jejich vypuzení z města přejíti mlčením tak naprostým, ačli opravdu k vyšetřování nedošlo.

Pokud se týče venkovských obcí, které dnes patří k ž. o. lounské, nemohli jsme najíti před st. XVII. na venkově mimo uvedenou Libuši Slavětskou žádné židovské rodiny. Příčina toho ovšem leží nasnadě. Byliť Židé již od nejstarších dob pokládáni od panovníků českých za součást komory královské. O tom jasné svědectví podává již list císaře Karla IV. jako markraběte moravského z r. 1338, jímž nařizuje obyvatelům Nové Plzně, aby chránili Židy, poněvadž již podle nařízení jeho otce jsou *„servi camere regie“* [7]) a stejně nazývá je Václav IV. ve svém listě všem královským městům českým, z Prahy, datovaném dne 8. června 1385, aby jejich rychtáři i konšelé a purkmistři pomáhali Židům ku právu, poněvadž jsou sluhové komory královské [8]). Povolení chovati určitý počet Židů ve městě bylo zvláštní milostí královskou a udělováno jen za zvláštní zásluhy jednotlivým městům. Jestliže tedy L. mohly chovati libovolný počet Židů ve svých zdech, předpokládá to důsledně zvláštní privilegium královské. Šlechtě bývalo takové privilegium povolováno jen výjimečně a proto na jejích statcích Židů nenalézáme, nýbrž jen v šosovních vesnicích městských, dokud ovšem právní poměry se nezměnily ve prospěch šlechty, jak tomu bylo v době pobělohorské.

Záhadou dosud neobjasněnou zůstává nám v L., kam veliká ž. o. lounská ve stol. XV. a XVI. pochovávala své mrtvé. Že se v XVII. a XVIII. stol. pochovávalo na blízkém návrší nad polohou, zvanou *„Na Mělcích“* u řeky Ohře blíže vsi Března, o tom není pochybnosti. Ve stol. XIX. přibyl k tomu hřbitůvek na vrchu nedaleko vsi Vršovic. O jiném pohřebišti se však žádných zpráv nezachovalo. Zdá se tudíž, že již od nejstarších dob pohřbívali Židé lounští na Mělce a že po jejich vypuzení z L. náleželo to místo obci, od níž teprve v r. 1680 bylo zase židovskou rodinou lounskou zakoupeno v soukromý majetek židovský jako pohřebiště. Tvrzení to nemáme ovšem žádnými doklady potvrzeno. Poněvadž Židé netvořili žádné korporace právní až do let padesátých minulého stol., mimo ž. o. pražskou, bylo nutno opatřovati jejich hřbitovy cestou soukromou, aby mohly býti připsány jako majetek určité osoby právní.

III. Lounští Židé do r. 1848.

Pokud se dalo při naprostém nedostatku podrobnějších pramenů konstatovati, usadilo se v L. hned za české války několik rodin žid., z nichž na konec po r. 1655 zbyla tu jen jedna. Byl to Žid Lébl Mirotic, jejž vzalo město pod svou ochranu a ponechalo ho v L. i po r. 1655, kdy došlo k události velmi pohnuté. Po svém příchodu do L. usadili se Židé pravděpodobně zase v ulici Židovské a rychle jich přibývalo [1]). Právě v té době však lehla popelem. Mimo to byla ukradena z děkanského chrámu monstrance. Do L. se dostavila krajská visitační komise, které si Lounští stěžovali, že Židé vypálili celou ulici, že se vloupali do chrámu, ukradli monstranci, kterou rozbili, pročež byl jeden Žid upálen a ostatní vyhnáni z města, jenže prý se později zase do města vloudili a zde se zase zahnízdili. Zdá se, že ukradenou monstranci asi některý Žid opravdu koupil za laciný peníz a k účelům zlatnickým rozlil [2]). Komise ponechala v L. rodinu Miroticovu, která ubytována v t. zv. Lauře. Byl to sklepní, nebo spíše podzemní byt proti radnici na náměstí, odkud byl později Lébl Mirotic se svou rodinou odstěhován do jiného domu, který tehdy patřil obci, v Židovské ulici [3]). Byl to dům dnešní čp. 3, kde rodina Lébla Mirotice zřídila si modlitebnu pro své příslušníky a pro Židy okolní, pokud přicházeli do města za obchodem. K tomu ovšem potřeboval každý Žid zvláštní povolení s vytčením, za jakým účelem smí do města a jak dlouho se tu může zdržeti. Tak se stala z Miroticů *„chráněná“* rodina židovská města L. Známe z ní řadu příslušníků, z nichž právě Lébl požíval značné vážnosti i mimo město v českém židovstvu. Byl totiž členem zemské representace židovské, jak patrno z přípisu zemského apelačního tribunálu na krajský úřad žatecký. Byla to stížnost proti nesprávnému zvyšování dávek a podepsáni na ní 4 členové zemské representace židovské. První jest zemský primas Aaron Abraham s titulem „Hochfürstlicher Markgroff badtischer undt Pfalzgroff Neuburgl. *Hoff Judt*“, dále Eliáš Götzel, Jakob Süsskindt a posléze náš Löbl Siemon von L. Primas Aaron nám také zanechal datum smrti Léblovy dopisem městské radě ze dne 2. května 1694, v němž praví, že Lébl Mirotic, který nedávno zemřel, byl mu dlužen za mnohé práce, které pro něho podnikl, a žádá, aby páni přidrželi jeho dědice k zaplacení těchto jeho pohledávek. Z toho vysvitá, že Lébl zemřel někdy v dubnu 1694.

Dědicem Léblovým se stal jeho syn David Mirotic, s kterým se setkáváme dlouhou řadu let, zatím co ostatní sourozenci v L. ochrany nenalezli. V r. 1710 prosí David Mirotic, aby mu páni posečkali na 14 dní zaplacení činže 30 zl., r. 1718 se shledáváme s jeho stížností proti vdově Ludmile Kostkové, která mu upírá dluh. Ale již v r. 1714 přichází naň stížnost z Prahy, že sám nechce zaplatiti svůj dluh Saulovi Soboticovi a z nařízení zemského apelačního soudu byl ihned vsazen do vězení, až nabídl jakési vyrovnání a zase z nařízení apel. soudu z vězení propuštěn. Do téže rodiny patřil i Josef Mirotic, k vůli němuž r. 1699 přichází přípis z Kadaně, aby tam byl zaslán soupis jeho majetku, poněvadž je tam komusi dlužen 54 zl. 57 kr. V Cítolibech se setkáváme s Markem Miroticem, snad bratrem Davidovým. Ale tam se mu nepodařilo zakotviti,

jezto jej r. 1712 nalezame zase již v L. Dostává od městské rady rozkaz, aby do 14 dnů město opustil. Naříká ve svém odvolání, že se v městě narodil, že tu bydlí u Davida a že jest obci k užitku. Odpověď obce není zachována. Musil patrně přece jen z města, ježto nebylo tehdy ještě onoho patentu, který povoloval členům celého rodu bydleti pohromadě až do vymření vedlejších linií, jakožto členům jednoho rodinného čísla. Na Josefa (Šimona) Mirotice přichází v r. 1706 zase nový dotaz. Tentokrát z Postoloprt, smí-li vést obchody pod ochranou města L. [4]).

Tito všichni jsou tedy přímí synové nebo bratří prvního lounského chráněného Žida Lébla Mirotice, jejž vystřídal David. Z atestace městské rady lounské asi z poloviny XVIII. stol., zachované bez data, dovídáme se, že David měl syna Léviho a 5 dcer. Praví se o nich doslovně: „*Peschel des Samuel* Flehe Eheweib, Item Malka des Herschel Michlubs Eheweib, nicht münder Kolmana des Juden Rakonitz Eheweib, undt Fromel des Mayer libschitz Eheweib, welche Sammentl. beyan leben; dann Eine Tochter Edl Roketnitz, welche nunmehro des todes erblich und Keine mehre hinterlassen hat [5]) . . .“

Davida Mirotitze týká se také zpráva městské rady, sepsaná k rozkazu krajského úřadu žateckého pomocí cechmistrů. Je to konskripce řemeslníků lounských r. 1740, v níž rubrika 13. dotýkala se Židů v obci přebývajících a jejich zaměstnání. Odpověď na otázku, kolik jest ve městě Židů a čím se zaměstnávají, zodpovídá konskripce doslovně takto: „Před 100 lety více židovstva, nyní ale od 30 let jedinkej se vynachází, užívá dům obecní, place (sic!) činže 50 zl., nyní ale na 1740 R. 65 zl. platí. Handluje v plátně, cinkach (sic!), železe, rozdílných kůžich vydělaných i nevydělaných, též s hovězím dobytkem.“ Dům obecní jest stále dům č. 3 v dnešní Valterově ulici [6]).

David žil ještě v r. 1766, kdy se účastnil dražby na zboží a svršky jakéhosi Lercha, jenž provedl krídu. Současně s jeho jménem čteme v protokole dražebním i jména Samuel Mirotitz a Lébl Mirotitz, vesměs tedy příslušníci rodiny, pravděpodobně bratranci Davidovi, nebo jinak příbuzní, kteří však nemusili žíti právě v L., nýbrž prostě se k dražbě do L. dostavili [7]).

V letech následujících mizí rodina Miroticů z L. a na její místo nastupuje rodina jiná. Je to rodina Taussigů, která přečkala tu i celé stol. XIX. a dočkala se tu i převratu státního po světové válce. Zakladatelem této rodiny byl Gabriel Taussig, jemuž se tehdy podařilo nějakým způsobem získati uprázdněné místo chráněného Žida. Není jisto, jakým způsobem se to stalo, zdali sňatkem či nějakým jiným způsobem, rozhodně s přivolením rady městské a obou nadřízených úřadů, krajského i zemského. Rozhodně však přešel v majetek rodu dosavad obecní dům čp. 3, neboť v seznamu majitelů domů lounských z r. 1820 jmenuje se jako jeho majetník Jakob Taussig, o němž víme, že jest synem Taussiga Gabriela. K číslu tomu pak připsán byl i židovský hřbitov v poloze zv. Na mělcích. Hřbitov ten koupili Židé lounští v r. 1680, snad tedy Miroticové, v čas velikého moru, v němž vymřelo v L. na 864 lidí, mezi nimi i mnozí Židé. Ale dům patřil za Miroticů stále ještě obci. Ze zprávy o tom, že majetníkem domu byl Jakob Taussig, dovídáme se také, že on byl dědicem po otci a držitelem rodinného čísla židovského v L., ačkoliv nejstarším synem Gabrielovým nebyl. V soupise sirotků lounských, vedeném od r. 1796 až do poč. XIX. stol., jmenují se jako sirotci po Gabrielu Taussigovi dva synové — Lazar a Jakob — a dvě dcery — Terezie a Magdalena [8]).

Jakub sloužil, podle zápisu, v Praze, ostatní žili u matky a navštěvovali školu. Později se matka odstěhovala také do Prahy. Poručníkem se jmenuje tehdejší radní Gallina. Poněvadž nejmladší dcera Magdalena má být podle zápisu plnoletá v r. 1818 a zápis první jest z r. 1796, vyplývá z toho, že Gabriel Taussig zemřel nejpozději v r. 1793/94. Jeho nástupcem se měl však státi jeho syn Lazar. Buď tedy zemřel, nebo se čísla vzdal ve prospěch svého bratra Jakuba. K tomuto případu pojí se i jiná zajímavá historie, která velmi dobře charakterisuje poměry, které se vyvinuly v židovských rodinách jako důsledek systému z r. 1797. Nacházíme v soudních spisech lounského arch. opis rozsudku ve věci protižaloby jistého Abrahama Raitlera, Žida z Hotové. Tomu se podařilo nějakým způsobem, snad právě po smrti Lazarově, koupiti dům židovský v L. a dáti si jej připsati na své jméno do knih pozemkových. Při tom pomáhala mu Esther Taussigová, nevíme, zdali matka sirotků, či jiná. Zároveň se domýšlel Raitler, že, koupiv židovský dům, může klidně přebývati v L. Ale město mu čísla rodinného nepřiznalo a Raitler byl vypovězen z L. Když se nestěhoval, podána proti němu žaloba a Raitler odsouzen. Podal odvolání a protižalobu k apelačnímu soudu, ale proces dopadl v jeho neprospěch. V důvodech rozsudku se praví, že sice dokázal, že dům č. 3 v L. koupil, že se mu však nepodařilo prokázati nikterak, že by byl získal také čísla rodinného. Neboť může sice každý Žid získávati reality svobodně, ale není mu dovoleno ani možno koupiti číslo rodinné podle dosavad platných zákonů. Mimo to že má již jedno rodinné číslo v Hotové a žádný Žid v Čechách že podle zákona nesmí získati dvě čísla rodinná. Zároveň byla žalována i Esther Taussigová, snad právě pro tento prodej. Rozsudek přímo vysvětluje, že rodinné číslo náleží správně nejstaršímu synu Gabriela Taussiga. Prodej byl pravděpodobně zrušen a dům zůstal v majetku rodiny Taussigů nadále [9]). Když v r. 1844 psal tehdejší purkmistr lounský Jan Rafael Vladyka své poznámky o L., praví, že v době přítomné jest v L. jenom jeden Žid a připsáno po straně jméno Taussig [10]). Z r. 1862 zachována jest prodejní listina, z níž vysvítá, že až do toho roku byl majetníkem domu č. 3 a hřbitůvku Mělce Antonín Karel Taussig, který obojí prodal a zakoupil jiné reality v L. [11]). Můžeme tedy míti za to, že Miroticové vymřeli v mužském potomstvu kolem roku 1780, číslo rodinné pak získali i s domem židovským Taussigové, takže nebylo v L. vůbec jiných „*chráněných*“ rodin žid. až do r. 1848, kdy patent z r. 1797 pozbyl své platnosti.

Pokud se týče venkovských obcí, zůstáváme v úplné nejistotě, jak se vyvinuly poměry tam. Z některých zmínek a zápisů dá se usuzovati, že na venkově lounském žid. čísel rodinných bylo přiděleno velmi málo. Tak se připomíná v obci Vršovicích, která určitě svou rodinu žid. měla, v červenci r. 1716 Žid Mojžíš Jakob. Tehdy patřilo panství vršovické Leopoldovi a po něm Ludvíku markraběti badenskému, jejichž rod držel Vršovice až do r. 1783, kdy je koupil kníže Jan ze Švarcenberka. Hřbitov vršovický na stejnojmenném vrchu jest původu mladšího a postoupen byl panstvím rodině Diensteinů až ve stol. XIX. Poslední pohřeb na něm datuje se v r. 1858, kdy na něm pochována paní Diensteinová. Zachovaly se až do nedávna tři náhrobní kameny z celého hřbitůvku, které nesly nečitelné nápisy. Dnes i tyto zbytky nějakým způsobem zmizely [12]).

Také Cítoliby měly pravděpodobně svou rodinu židovskou. K r. 1704 připomíná se v přípise, zaslaném od krajského úřadu žateckého lounské radě městské Žid Veselý Level. Panství patřilo tenkrát Arnoštu Bohumírovi z Schützenu [13]).

Zajímavější jest zmínka o Domoušicích. Tam se setkáváme se jménem Isák Katz a manž. Helena. Ten koupil tam panský ovčín r. 1785, ale držel jej pouze do r. 1788, kdy koupil panství nový majitel. Nemůžeme zde podle všeho mluviti o rodinném čísle domoušickém. Panství zadlužil majetník jeho Jan Augustin Kneisl, ocitl se r. 1782 v sekvestraci a od správy statků Katz koupil ovčín jen z důvodů obchodních za laciný peníz. Poněvadž však víme, že v L. žila kolem r. 1800 rodina Katzů, chráněných na panství libochovickém, byl asi tento Katz jejím příslušníkem [14]). V Blšanech žila chráněná rodina Pollaků. Dne 9. června 1816 byl pokřtěn v L. Žid Adam Pollak z této rodiny, která tím asi zanikla [15]).

Všechny ostatní rodiny židovské, s nimiž setkáváme se v obcích venkovských, nyní příslušných k ž. o. lounské, přistěhovaly se do svých sídel až po r. 1848.

Situace Židovstva lounského za celé toto období až do r. 1848 nebyla, jak z uvedených faktů zjevno, nikterak utěšená. Jak veliký to rozdíl proti stol. XV. a XVI., jest patrno na první pohled. Zejména nápadná jest hlavně chudoba židovských rodin, jejichž dluhy se často připomínají. Jejich význam hospodářský není téměř žádný, politicky a sociálně jsou postaveny tak nízko, jak si jen možno pomysliti. Je to období hlubokého úpadku nejen českého živlu a jeho státoprávní svrchovanosti v zemi české, nýbrž i úpadek Židovstva, které tak snášelo svůj těžký osud současně s živlem českým — a při tom nerozuměl jeden druhému z důvodů náboženských!

Není divu, že ti Židé, jimž se nedostávalo možnosti získati rodinného čísla, aby se mohli někde usaditi a založiti rodiny, kteří pro nemajetnost nemohli vyhověti podmínkám, kladeným při povolování sňatků, stávali se břemenem jak vlastních soukmenovců židovských, tak příslušných dominií i úřadů. Není divu, že setkáváme se s četnými Židy potulnými i zločinnými, které pronásledovaly úřady na přísné pokyny zemského úřadu. Tak máme zachován v lounském arch. seznam „*zlých Židů*“ z konce XVIII. stol. [16]), v němž se uvádí 43 potulných Židů, někdy i se ženou a dětmi přecházejících s místa na místo, z nichž mnozí jsou hledáni pro krádeže, dále 6 jmen Židů uvězněných v staroměstském vězení pražském a 13 jmen potulných Židů, umístěných prozatím v žid. špitále pražském. To byly výsledky „*židovského systému*“, od něhož si vláda slibovala tak znamenité výsledky, uvádějíc v samotném textu uvedeného patentu, že má za účel učiniti z Židů řádně se obživující státní občanstvo a srovnati je poskytnutými svobodami s občany křesťanskými.

IV. Lounští Židé od r. 1848.

Mohutný a zdravý národohospodářský rozvoj Židovstva po jeho úplné emancipaci v polovině stol. XIX. ukázal nade vše jasně, jak nesmyslnou politiku prováděli panovníci rakouští vůči Židům v XVII. a XVIII. stol. Jejich systém nedovedl ničím přispěti k tomu, co si v první řadě vytkl za hlavní úkol a poškodil jen zájem státu a jeho situaci hospodářskou.

Když po r. 1848 zrušena byla všecka mimořádná opatření protižidovská, dostavila se za režimu Bachova znova jistá recidiva, vyvolaná novou vlnou absolutismu a [illegible] skončilo svou kariéru porážkou u Solferina v r. 1859 a všeobecným úpadkem monarchie.

Patent ze dne 20. října 1848 uvolnil Židy v právech občanských co do nabývání majetku i placení daní a poplatků. Proto nařízení c. k. dvorní správy komorních důchodků v Čechách z 23. května 1849 ruší všechny daně z listů průvodních a jiné místní policejní daně, jimiž Židé co Židé zavázáni bývali, a sice od 1. listopadu 1848 počítaje. Rovněž tak všecky pro ně povinné zvláštní taxy k eráru odváděné, pokud se vztahují ke koncesím. To byly vymoženosti pro židovské podnikatele velmi významné. Pokud se týče možnosti nabývání majetku nemovitého, pokusila se vláda císařským nařízením z 2. října 1853 provésti restauraci bývalých poměrů. Obnovuje tímto nařízením všecka omezení, k tomu se vztahující, která byla v platnosti před 1. lednem 1848, ač prohlašuje opatření to za provisorní a neruší koupě a zisky zatím náležitou cestou nabyté. Skutečně také později nařízení to bylo odvoláno a řadou vysvětlujících pokynů a výnosů zrovnoprávnění obyvatelstva židovského s ostatními vrstvami občanstva bylo provedeno [1]). Pro Prahu bylo důležité zrušení zvláštní politické o. ž., které provedeno vyhláškou místodržitelství pražského dne 1. května 1850 I. 3., čímž zrušena ovšem i bývalá soudržnost Židů českých a systém dosavadní zemské representace židovské. Právní poměry ž. o. postaveny byly na basi soukromých obcí náboženských, přistoupeno k zřizování obvodních krajských rabinátů místních [2]).

V L. hned po uvolnění Židů a zrušení rodinných čísel objevuje se řada rodin žid. Ale bez výtržností se toto nastěhování přece jen ani u nás neobešlo.

Když v r. 1849 povolil lounský magistrát Jáchymu Weilovi z Postoloprt usaditi se na dobu tří let v L., došlo k shluknutí asi 60 občanů lounských, kteří se odebrali na městský úřad a žádali tam s velikým hlukem odvolání tohoto povolení a vystěhování žid. rodiny z města. To se stalo dne 17. srpna. Magistrát ovšem jejich naléhání nehodlal povoliti a lid sáhl jednoduše k násilí. U Žatecké brány sešly se poštvané tlupy, obstaraly si povoz, najaly dělníky k nakládání nábytku a zboží Jáchyma Weila, naložily jeho majetek a vystěhovaly jej z města zase do Postoloprt, odkud přišel. Jáchym Weil se ovšem s tímto rozřešením nespokojil a zjistiv si původce, žaloval u krajského úřadu. Do města dostavila se vyšetřovací komise, která po dobu 14 dní případ všestranně vyšetřovala, dala zatknouti 8 občanů, kteří byli odsouzeni a uvězněni pro zločin shluknutí [3]).

To se stalo ještě za úřadování starého josefinského magistrátu. Teprve potom došlo k jeho zrušení a vypsání voleb do obecního zastupitelstva podle nového obecního zřízení pro Čechy. V dalších letech mohli se Židé stěhovati do L. již beze všech nesnází.

A tak shledáváme se v L. brzy se značnou kolonií židovskou, která rychle nabývá silné posice hospodářské, zakupuje se ve městě a tvoří jednolitou o. ž., k níž přistupuje i Židovstvo roztroušené po okolních vesnicích okresu lounského i některých mimolounských.

Z těchto nejstarších rodin žid., které se usadily v L. již před r. 1860 a domohly se zde jistého blahobytu, možno uvésti vedle staré rodiny Taussigů a rodiny Jáchyma Weila, jenž se po zmíněných výtržnostech znova usadil v L., ještě aspoň rodinu Volfa Bulovy, Ludvíka Katze, Marka Löwensteina, Jakuba Poláka, Emanuela Propera. Později přistupují rodiny Neumannů, Kahnů, Neubergů, Hellerů, Glaserů, Getreuerů, Kohnů a j. Na venkově nejstarší rodiny vi-

díme jen ve Vršovicích — uvedení již výše Diensteinové —, ve Slavětíně rodina Reichů, v Cítolibech antové v Lišťanech Hölzelové, v Dobroměřicích a v Hrádku Munkové, v Raně Steinerové, v Chožově Kahnové, v Senkově Propperové, v Lenešicích vedle Glaserů i stará rodina Edelsteinů, v Zeměchách Glässnerové, Kahnové i Kohnové, na Peruci Steinové, v Chlumčanech Taussigové a Fantové, v Ročově Fischlové a jiní [4]).

Lounská o. ž. užívala staré modlitebny v domě č. 3 v Židovské ulici a obou hřbitovů židovských, jak Na mělcích, tak i na kopci, který patří nyní obci vršovické. Oba dva jsou dnes úplně zpustlé. Zdá se však, že hřbitova Na mělcích, který, jak řečeno, pořízen lounskými Židy v době velikého moru v r. 1680, nebylo tak dlouho používáno. Víme totiž, že tam po bitvě u Chlumu za válek napoleonských v r. 1813 bylo pochováno 816 vojínů zemřelých v L. na rány v bitvě utržené a postaven jim tam veliký kříž [5]). Z toho by se dalo usuzovati, že na tom místě Židé již tehdy nepohřbívali. Hřbitov vršovický však užíván jen do r. 1858, kdy tam jako poslední pohřbena paní Edelsteinová, patrně ze vsi Lenešic. Nevíme tedy, kam se pochovávalo mezi r. 1858 až do zřízení nynějšího hřbitova nového. K tomu došlo hned po úředním ustavení ž. o. lounské, a to již v r. 1875. Platil sice od r. 1868 zákon ze dne 25. května 1868, jehož čl. 2., par. 12, stanovil, že žádná o. ž. nemůže odepříti pohřeb na svém hřbitově osobě jiného vyznání, není-li hřbitov jejího vyznání v místě, avšak nemáme žádných dokladů, že by někdy v L. bylo došlo k židovskému pohřbu na některý hřbitov křesťanský. Také je nemyslitelno, že by po celých 17 let nebylo k žádnému židovskému pohřbu v L. či v okolí došlo. Snad tedy se v této době přechodně odvážely pohřby do nejbližšího okolí, do Slaného nebo jinam.

Vlastního rb. měla lounská obec již před reorganisací obce podle nových stanov. Pokud jsme mohli zjistiti z protokolů obce, byl to rb. Leopold Müller, kterého nacházíme v L. až do r. 1873. R. 1871 došlo také k postavení monumentální synagogy v Hilbertově ulici v L. Za tím účelem ustavena byla stavební komise při o. ž., která sbírala mezi příslušníky obce dary a příspěvky. Zakoupeno bylo místo stavební na místě dvou zbořených domů čp. 70 a 71. V těch místech bývala umístěna stará pošta lounská, avšak oba domy lehly v r. 1849 za velikého požáru popelem a obě parcely zůstaly nezastavěny [6]). K účelům kostelním se místo v tiché ulici, kudy nejde ruch pouliční frekvence, znamenitě hodilo. Na darech sešla se sice suma slušná, ale na stavbu nestačila. Komise vypomohla si jednak tím, že prodávala sedadla chrámová, zajištěná knihovně, jednak půjčkou v Městské anuity. Plány zhotovil pražský arch. Staněk, stavbu provedl za 19.000 zl. stavitel Paul z Jimlína. Synagoga jest zbudována v známém arabisujícím slohu synagogovém, směřuje frontou k jihu, na straně severní pojí se k ní širší nezastavěný pozemek směrem k bývalým hradbám, odkud se naskýtá nádherný pohled do Českého Středohoří. Také zbytek parcely č. 70 zůstal na straně západní nezastavěn, tvoře nádvoří a zahradu. O zakoupení této parcely a místa dozadu za synagogou pokoušel se v pozdějších letech notář dr. Brdlík pro paní Augustinu Brdlíkovou a Markétu Knappovou, které tam v r. 1878 zřizovaly v č. 69 hostinec a potřebovaly místo pro kuželník. Ale představenstvo o. ž. žádost několikrát zamítlo a k návrhu nepřistoupilo z jasných důvodů, že by hluk hospodský rušil bohoslužby. Dvůr byl opatřen mřížemi, které bylo nutno časem zhustiti proti zlomyslnému znečišťování nádvoří. Do synagogy opatřen slušný nábytek, harmonium, nová tora a svícny, potřebné ke dnům svátečním a pro bohoslužby. K dozírání na potřeby synagogy volen jako člen představenstva představený synagogy a k jejímu úklidu a čištění najat zvláštní kustos, který měl na starosti též zhasínání světel.

Jiná jest otázka, jak to bylo s lounskou židovskou školou. Že mívali Židé lounští svou školu v Židovské ulici čp. 3, o tom učiněna již výše zmínka. Patent josefínský i známý nám Františkův *„Judensystem“* z r. 1797 předpisoval Židům dokonalou znalost jazyka německého. Tomu vyhovoval předpis v témže patentu z r. 1797 obsažený, že mají děti židovské navštěvovati školu hlavní, a že ten židovský syn, který se chce ženiti, musí se vykázati absolutoriem této školy a znalostí němčiny. V L. po zániku starých škol latinských v r. 1778 zřízena byla podle tereziánské organisace školské škola hlavní, kterou tedy mohly, ba měly děti židovské navštěvovati, starajíce se o soukromé vyučování náboženství svými učiteli. Ale za neznámých okolností tato škola zanikla a proměněna v pouhou školu triviální, která se udržela v L. až do r. 1863 [7]).

Na škole hlavní se vyučovalo jazykem německým, ale máme za to, že po r. 1848 zavedena na školu čeština a proto škola proměněna v školu triviální, poněvadž neopravňovala ke vstupu na střední školu. Jakým způsobem potom opatřovali Židé lounští vzdělání svých dětí, zůstává nejasné. Děti snad navštěvovaly školu triviální, přiučovány jsouce soukromě náboženství a němčině od židovského učitele. Když pak došlo k nové organisaci lounského školství (na podkladě českém) v r. 1863 a v L. povoleno zřízení školy hlavní a reálné, tehdejšího typu o třech třídách, rozhodli se také lounští Židé zříditi vlastní školu s německým jazykem vyučovacím.

Došlo k tomu teprve v srpnu r. 1874 a navštěvoval ji asi stejný počet dítek židovských, jako předtím školu českou, ačkoliv něco dětí zůstalo ve škole české, hlavně ve třídách reálných. Počet byl ovšem na druhé straně doplněn dětmi ze sousedních osad. Místnosti najaty byly od pana Adolfa Neuberga v jeho domě, v zadním traktu dnešního domu čp. 115, takže byl vchod do školy umístěn vzadu, z ulice nyní Valterovy, tehdy zvané Dlouhá. O dalších osudech školy uslyšíme šířeji níže.

Stanovy byly schváleny s datem 4. srpna 1874, což jest zároveň datum vzniku úřední ž. o. lounské [8]). Do té doby př. obce byl pan Volf Bulova, jeden z nejzasloužilejších pracovníků, za něhož právě došlo k reorganisaci obce, ke zbudování synagogy a pořízení moderního nového hřbitova při cestě cítolibské. Dne 8. října 1874 došlo k novým volbám představenstva podle nových stanov a zvolen byl za př. Josef Kahn, jeho náměstkem Josef Glaser, pokladníkem Josef Heller, kdežto pan David Neumann dostal dokonce funkce dvě, byv zvolen kontrolorem účtů a doz. s. zároveň, což odůvodněno zněním paragr. 57 stanov. Již na schůzi té vidíme, jak neradi mnozí členové obce přijímali zodpovědné funkce v obci. Zvolení členové se svých funkcí o překot vzdávají. A i když potom si uvedení funkce ponechali, dochází stále k novým resignacím, které však výbor šmahem odmítá jako neodůvodněné a vyhrožuje později i ztrátou volebního práva. Je tu i jakási počáteční nejistota v tom, jak vykládati volební řád na př. o volbě starosty. Praktikuje se jeho volba s počátku tak, že se zvolí jen sedmičlenný výbor na tři roky, pak se vyčká týden na podání případných rekursů a námitek proti volbám, načež se svolá nová valná schůze a na ní se volí teprve

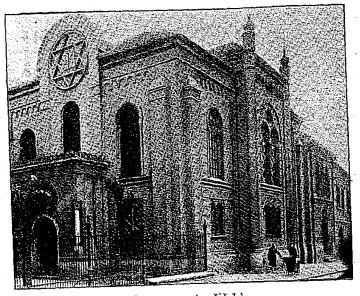

Synagoga (vnějšek)

Synagoga (vnitřek)

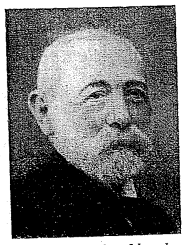

Rb. Salomon Knöpfelmacher

Josef Glaser

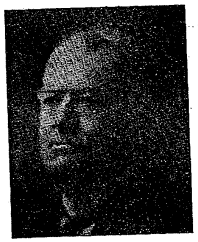

Pavel Stein

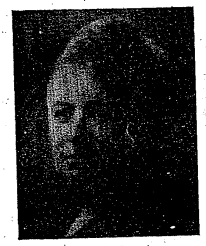

Julie Steinová

Julius Glaser

JUDr. Karel Thon

Dr. Karel Taussig

Alois Stern

Dr. Alb. Singer

Rb. Dr. M. Brunner

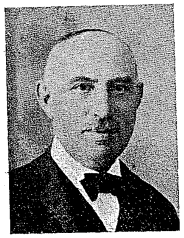

Dr. Em. Fischer

F. Novák

355

potom starosta ze zvolených výborů. Později učiněn dotaz na okresní hejtmanství, které vysvětlilo, že se má zvolit výbor a hned přistoupit k jeho ustavení volbou hlavních funkcionářů. Ale přes to vyčkává se i dále na uplynutí osmi dnů na podání rekursu. Jenže z týdne toho bývalo většinou týdnů několik, poněvadž skoro žádná valná schůze se nesešla napoprvé a bylo třeba svolávati zase schůzi novou, která jednala již bez ohledu na počet přítomných. Z valné schůze volili se též dva revisoři účtů. Počátkem let 90 tých dochází k doplnění stanov v ten smysl, že se volí 10 členů výboru, 4 náhradníci, 6 členů výboru širšího, 4 členové rozvrhovací komise a 2 revisoři účtů. Seznam voličů se vykládá v chrámě a mimo to každý dostane pozvánku písemnou, kterou musí potvrditi svým podpisem. Podle stanov jest voličem jen ten, kdo delší čas (neudává se přesná doba) byl členem obce, platil řádně své příspěvky a ovšem byl od výboru za člena řádně přijat. Při přijímání členů se vyžadoval obyčejně dosti značný poplatek vstupní, přijímací taxa. Před r. 1874 byla v těchto věcech při nedostatku pevných stanov značná libovůle, a tak měl první výbor i ještě několik následujících, jak uvidíme, značnou práci, aby obecní záležitosti uvedl do úplného pořádku.

Pokud se týče osobních změn u vedení obce, došlo k novým volbám v r. 1877, dne 27. prosince a zvolen za př. Herrmann Bulova, jeho nám. Josef Glaser, pokladníkem Leopold Katz, doz. s. Abraham Gehorsam.

Dne 23. ledna a 13. března 1881 zvolen př. zase Herrmann Bulova, nám. Jos. Glaser, pokl. Sigm. Heller, účetním Jakub Salus, doz. s. Abraham Gehorsam.

Dne 6. ledna a 20. ledna 1884 př. dr. Karel Taussig, nám. Simon Glaser, pokl. Alois Lederer, účetním Sigmund Taussig, doz. s. Ignác Bulova.

Dne 6. prosince a 13. prosince 1886 př. dr. Karel Taussig, nám. Sigm. Taussig, pokl. Sigm. Heller, účetním Filip Heller, doz. s. Ignác Bulova.

Dne 12. ledna a 26. ledna 1890 př. Ignác Bulova, nám. Moritz Kahn, pokl. Ignác Fanta, doz. s. Simon Glaser.

Dne 2. ledna a 22. ledna 1893 př. dr. Adolf Nettl, nám. Mořic Kahn, pokl. Pavel Stein, doz. s. David Neumann.

Dne 1. prosince a 8. prosince 1895 př. Julius Glaser, nám. Jindřich Fanta, doz. s. Hynek Bulova.

Dne 29. června a 18. července 1897 zvolen sice Hynek Bulova za př., ale vzdal se pro churavost a za něho zvolen zase Julius Glaser, nám. Pavel Stein, pokl. Jindřich Fanta, účetním Leopold Freud, doz. s. David Neumann.

Dne 17. června a 8. července 1903 př. dr. Adolf Nettl, který však v dubnu 1905 opustil L. a odstěhoval se do Teplic, takže po něm na mimořádné valné schůzi zvolen př. dr. Karel Taussig. Nám. Pavel Stein, pokl. Jul. Glaser, účet. Leop. Freud, doz. s. Bernard Fischer.

Dne 14. června a 25. června 1906 př. JUDr. Karel Thon, nám. dr. Karel Taussig, pokl. Siegfried Getreuer, úč. Julius Glaser, doz. s. Bedřich Novák.

Dne 8. září 1909 a 11. září 1909 př. dr. Karel Thon, nám. Pavel Stein, pokl. Jindřich Fanta, úč. Alois Stern, otec chudých Emil Heller, doz. s. Bedřich Novák.

Dne 8. září a 10. září 1912 př. dr. Singer, nám. Pavel Stein, pokl. Julius Glaser, úč. Alois Stern, otec chudých Karel Kahn, doz. s. Bedřich Novák.

25 C

Za války světové od 19. září 1912 až do 30. března 1919 byl př. nepřetržitě dr. Adalbert Singer, po něm od 30. března 1919 do 27. srpna 1922 dr. Emilian Fischera od té doby zase nepřetržitě volen nynější př. obce Alois Stern.

Úřední řečí lounské o. ž. byla od nejstarší doby němčina, která se vlivem staršího členstva udržovala i za změněných poměrů až do r. 1893. Na valné schůzi dne 17. prosince 1893 podal dr. Adolf Taussig návrh, aby zavedena úřední řeč česká. Zajímavo jest, že se o věci rozvinula vášnivá debata, jak o tom svědčí zápis v protokolech. Přes to však návrh dra Taussiga našel většinu a od toho dne úřední řečí obce byl tedy jazyk český. Následek toho bylo i navázání dobrých styků zdejší obce se Spolkem českých Židů, jemuž od té doby zasílány příspěvky, ačkoliv nezapomínáno ani na Unii rakouských Židů ve Vídni.

Z vnitřní činnosti představenstva nejvíce času zabíraly ovšem repartice příspěvků, což bylo zároveň nejchoulostivějším předmětem veškerých schůzí a porad, dále přijímání placených zaměstnanců obce, záležitosti školní, věci, týkající se synagogy a vztahy k obcím venkovským.

Již v r. 1885 vyskytla se myšlenka postaviti si vlastní dům židovský v L. pro účely spolkové, školní atd. K tomu účelu zvoleno komité stavební, jehož členy byli pánové Ignác Bulova, Simon Glaser, David Neumann, Sigmund Taussig a dr. Adolf Nettl. Na schůzi téže, dne 24. dubna 1892, jednáno o tom, jak opatřiti potřebný náklad. Bylo usneseno, že se zdvojnásobí repartice na 3 následující roky, že se věnuje na stavbu i výnos kostelních sedadel a dary soukromé, případný zbytek by se uhradil půjčkou. Komise dala vyhotoviti plány a zahájila práci, avšak mimo nadání věc nějakým způsobem odložena, plány zaplaceny a konečně z věci nebylo nic. Proč vlastně se stavby nadobro sešlo, o tom nemáme v protokolech ani nejmenší zmínky. Snad se nezdálo členstvu účelným vynakládati tak veliký peníz na budovu, která by se nikdy nemohla rentovati, jak bylo na jedné schůzi představenstva řečeno přímo, snad i dvojnásobná repartice na 3 roky nebyla vítána. Schůze se konaly zprvu ve škole, později v hotelu Union, který patřil panu Taussigovi, když byla škola zrušena.

Jinou starostí představenstva bylo upravení vztahu k venkovským jednotkám, které patřily buď k obci lounské, nebo se k ní časem hlásily. Původně (v r. 1874) patřilo k ní pouze 12 obcí okolních. Byly to vesnice: Cítoliby, Chožov, Chlumčany, Jimlín, Blšany, Lenešice, Líšťany, Orasice, Senkov, Touchovice, Vršovice a Zeměchy. Samostatná o. ž. se utvořila v obci Hříškově a mimo to také obec Ročov s okolními vesnicemi tvořila vlastní ž. o. podle starého organisačního statutu. K ní patřily obce okolní: Hořany, Domoušice, Hřivice, Hřivčice, Markvarec, Brloh, Brodec, Pnětluky, Solopysky, Smilovice, Pochválov a jiné, v nichž ani žádných Židů nebylo. Ročovská obec pořídila si vlastní modlitebnu a dům čp. 87, který byl připsán knihovně ž. o. v Hor. Ročově. Na to však vypůjčili si Ročovští v žatecké spořitelně 3000 K, ale ve skutečnosti zvláštní obcí nikdy nebyli, neboť již první článek stanov praví, že jsou členy ž. o. lounské. Když se finanční situace obce ročovské ukazovala čím dále tím méně udržitelnou a funkcionáři tamní, zejména pan Fischl, byli nuceni neustále dosazovati ze svého v podobě půjček, obrátili se Ročovští na obec lounskou s žádostí, že by se rádi připojili k Lounům. O tom jednala schůze lounského výboru obecního dne 5. listopadu 1906 a znova dne 11. listopadu téhož roku a celou záležitost příznivě projednala. Lounská o. ž. přejala do svých rukou ročovskou synagogu a v r. 1908 prodala dům čp. 87 v Ročově obci Hornímu Ročovu za 3800 K, o čemž se usnesla schůze představenstva dne 5. února 1908. Zároveň upraveno tam vyučování náboženství isr. na ten způsob, že bude tam docházeti zdejší učitel Schwarzkopf jednou za 14 dní na dvě hodiny za plat 280 K ročně.

Stejné potíže měla obec hříškovská, která nebyla s to vydržovati vlastního rb. Přišla tudíž s návrhem, že se připojí k rabinátu lounskému. Schůze, konaná za tím účelem dne 29. prosince 1906, přistoupila k návrhu a žádala za toto připojení roční příspěvek na rb. 100 K, ale cestovné a remuneraci za vyučování atd., že by si platil Hříškov zvláště. Po delším otálení došla odpověď, že se Hříškov připojí raději k rabinátu slanskému, poněvadž prý tamější rb. jest českým kazatelem. Tím byla věc nadobro rozřešena. O tom došel do L. přípis od hříškovských dne 20. března 1907. Znova pak o věci jednáno v r. 1912 bezvýsledně.

V r. 1898 zřízen v L. židovský ústav chudinský, jemuž věnováno hned 150 zl. do začátku. Kromě toho ustaven dámský dobročinný spolek a přispíváno na chudé židovské příslušníky každoročně slušnými částkami. Zejména o velkých svátcích poskytováno nemajetným v domácnostech zdarma pohostinství.

Z rituelních potřeb působil stálé nesnáze řád košerovací, který několikrát opravován a upravován, hlavně v r. 1884 (na schůzi dne 10. února t. r.).

Pokud se týče školy lounské, patřila péče o ni k nejdůležitějším úkolům představenstva. Obec najala místnosti výše zmíněné od Neuberga a platila mu nájmu 180 zl. ročně, mimo to za čištění a otop 65 zl. ročně. Třídy byly dvě, systém byl koedukační. Počet dětí ovšem nebyl stejný, nýbrž kolísal podle přílivu dětí mimolounských. Obyčejně se pohyboval mezi 30 až 40 dětmi. Celkový náklad na školu býval asi 1000 zl., počítaje v to i služné učiteli a později i podučiteli, jakož i mimořádného učitele jazyka českého. R. 1887 provedena velká reorganisace školy, která se ukazovala na nové poměry zastaralou. Tehdy také odňato vyučování češtiny řediteli kůru Vejšickému, který za to dostával honorář 6 zl. měsíčně, snížen plat rabínovi, kantorovi a kustodovi a vypsáno místo pro podučitele s podmínkou, že bude vyučovati češtině. Poněvadž pak místnosti staré školy v domě Neubergově se ukázaly nedostatečnými, zřízeny nové místnosti v domě čp. 306 v nynější Žižkově ulici. Poněvadž však mnoho žactva škole odpadlo, když zřízena v L. škola reálná v r. 1896, kterou převzal později stát do své správy, došlo v r. 1897 k uzavření zvláštní školy židovské. Zařízení prodáno, o knihách usneseno, že mají býti rozdány žákům dosavadním, ale usnesení to bylo oddáleno a posléze neprovedeno. Náklad na školu se hradil rozvrhováním školného každého půl roku, neboť se dělil školní rok na dva běhy. Chudým žákům, většinou venkovským, se školné odpouštělo, k čemuž obec každoročně přispívala určitým penízem. Spojení školy s obcí vůbec bylo co nejtěsnější a nevýhodné. Proto časem odděleny věci školní od záležitostí obecních docela, vedlo se její účtování zvlášť a představenstvu se tím značně uvolnilo. Pro dozor nad školou volen býval zvláštní školdozorce. Učitelé se najímali veřejně vypsaným konkursem v novinách a přihlášení byli pozváni do L. na útraty obce, aby před zvolenou komisí pronesli libovolnou přednášku, což mělo význam jakési zkoušky, podle níž se pak nejschopnější vybíral. Velmi časté byly stesky na neschopnost některých učitelů, na zanedbávání povinností a špatné výsledky vyučovací, jak ostatně bývá na všech soukromých školách, kde jednak učitel jest závislý na členech korporace, školu vydržující, jednak na druhé straně není přece jen řádného dohledu a jasných osnov vyučovacích. To byl zajisté také jeden z důvodů, proč byla škola konec konců zavřena. Po uzavření školy bylo nutno opatřiti vyučování náboženství isr. na veřejných školách lounských, což svěřeno nejdříve zvláštnímu učiteli, později tuto funkci přejal místní rb. za zvláštní honorář. Ale i tu pak docházelo k stížnostem, že vyučující věnují vyučování náboženství velmi málo hodin a že vůbec vyučování zanedbávají. V tom ohledu vyslovena na př. písemná nelibost rb. dru Blitzovi, který i na škole soukromé se špatně osvědčoval. Dokud byla židovská škola soukromá v činnosti, vysílala obec svého zvláštního zástupce do místní školní rady. Zrušení německé školy zlepšilo podstatně vztahy lounského Židovstva k českému obyvatelstvu města i jeho okolí, které pokládalo Židy právě z toho důvodu za své národní nepřátele. Bylo to období vášnivých politických bojů jazykových mezi Čechy a Vídní, které se rok co rok stupňovaly. V L. se tehdy utvořila politicko-hospodářská organisace s programem antisemitsky silně zabarveným, pod názvem *„Česká družina“*, která vznikla v r. 1897 a zahájila silnou propagační činnost protižidovskou ve městě, hlavně však na venkově. Zvala si vynikající řečníky, kteří bouřili na schůzích po celém venkově, používajíce ke svým účelům, které byly především hospodářské a živnostenské, právě hesel národně vlasteneckých. Většinou se přidávali k Družině městští i venkovští živnostníci, kteří se nemohli smířiti se silnou konkurencí židovskou. Zajímavo jest, že nepřicházeli nikdy snad s důvody rasovými, kterých se užívalo a užívá v bojích protižidovských na straně německé, nýbrž téměř výhradně důvodů nacionálních. Představenstvo ž. o. lounské bylo nuceno pomýšleti na obranu a proto si stěžovalo okresnímu hejtmanu lounskému. Oznámilo mu, že hodlá proti těmto štvanicím zakročiti soudně. Avšak okresní hejtman je požádal, aby zatím nic více nepodnikali, že on sám ve věci zakročí a tak soudní řízení proti původcům a svolavatelům schůzí bylo odloženo (ve schůzi dne 9. března 1898) a k žádnému zakročení pak opravdu již nedošlo. Činnost Družiny v tomto směru neměla skutečně dlouhého trvání a obrátila se směrem jiným, k politické práci menšinové na českém severu. Jistě pak k usmíření těchto rozporů přispělo i uzavření židovské školy německé v L. — Zaměstnanci obcí vydržovaní byli: rb., kt. a učitel, později podučitel, kustos či sluha, varhaník a časem ještě výpomocný učitel. Jejich přijímání a výběr, jak již řečeno, působil obci dosti značné starosti. Bylo třeba jednak vypláceti jim služné a rozhodovati o jejich chronických žádostech o zlepšení příjmů, dozírati na jejich činnost, rovnati spory mezi nimi a členstvem.

V r. 1874 byl rb. od r. 1873 dr. Salomon Knöpfelmacher, požívající veliké vážnosti a úcty nejen mezi členy o. ž., nýbrž i ve městě vůbec. Dne 16. března 1882 jednalo se o jeho výpovědi, kterou předložil obci a motivoval ji tím že se mu nabízí lépe placené místo v Praze. Jeho výpověď byla s politováním přijata a na výlohy stěhovací pro něho a četnou jeho rodinu uspořádána byla sbírka mezi členstvem. Po vypsání konkursu došlo k přijetí rb. dra Davida Blitze dne 23. června 1882, se služným 800 zl. a 120 zl. příbytečného. Byl však přijat jen prozatímně na 3 léta a pak znova na 3 léta. Jeho služné zvýšeno

na 950 zl., ale v r. 1888 dává se mu pololetní výpověď od 1. září 1888. Bylo to v době, kdy se prováděla reorganisace školy a šlo o to přijmouti levnější sílu. Ale rb. dr. Blitz projevil ochotu spokojiti se s nižší částkou, sleviv až na 600 zl. ročních a tak zůstal v L. i dále. Zase však jen prozatímně, na jeden rok. V r. 1889, když měla mu býti dána výpověď, postihlo jeho rodinu neštěstí, neboť jeho manželka zešílela a následkem toho obec ponechala jej zase na tři roky na místě a zvýšila jeho služné. Zůstal pak i nadále a teprve v r. 1899 dočítáme se zase o něm. Přicházejí stížnosti na to, že nezastává své funkce s náležitou horlivostí a že nemá žádných úspěchů vyučovacích. Jedná se o jeho propuštění a výpověď. Vypsán dokonce v r. 1899 konkurs na místo nového učitele, s drem Blitzem nemá se dále jednati, ale přes to zase ponechán na místě. Ukázalo se, že dobře kvalifikovaný rb. přišel by obci velice draho, a ježto přijat nový učitel náboženství, zdála se věc dobře opatřena. Kromě toho respektováno i jeho stáří a delší jeho působení v L. Teprve zase v r. 1905 vyjednává se s ním, zdali by přijal pensionování za 800 K ročních. Dr. Blitz i k tomu projevil ochotu, ale s věci zase nějakým způsobem sešlo a obec se s ním na konec smířila. V r. 1907 slavil své jubileum 25 tiletého působení dne 31. srpna a tu obec uchystala mu slavnost. Pozván jeho bývalý žák Ph. Dr. Kurrein z Teplic, aby promluvil v templu při slavnostní poctě rb. Zvláštní deputace představenstva mu pak s gratulací odevzdala v den 31. srpna jakožto dar 200 K rak. papírové renty. Dr. Blitz dožil se v plné činnosti ještě r. 1912, kdy koncem května v L. zemřel. Obec mu vystrojila na svůj náklad slavný pohřeb, pozvavši do L. k obřadům rb. dra Richarda Federa z Roudnice a dra Weinera z Král. Vinohrad. Jeho vdově stanovena pense 240 K, kterou d. d. sp. doplnil na 300 K. Na schůzi dne 2. března 1913 pak usneseno postaviti mu na hřbitově nákladem obce důstojný pomník.

Na vypsaný konkurs přihlásilo se několik petentů. Výbor si počínal neobyčejně opatrně a důkladně zkoumal kvalifikaci žadatelů, nepřihlížeje tentokrát tak úzkostlivě k nákladu, spojenému se získáním vynikající síly. Příčina byla i v tom, že finanční situace obce byla velmi dobrá. A tak došlo k přijetí nabídky dra Richarda Federa, dosavadního rb. v Roudnici, který nastoupil dne 1. srpna 1912. Vyměřeno mu služné 4000 K. Tentokráte mělo představenstvo opravdu šťastnou ruku, neboť v dru Federovi získala obec osobnost opravdu významnou. Vynikal i jako řečník, spisovatel a člověk ušlechtilý, který se těšil ve městě úctě a sympatiím. Za něho znova požádala obec hříškovská o připojení k rabinátu lounskému a dr. Feder žádal 500 K za vyučování dvakrát do měsíce a cestovné. Není nám známo, jak věc skončila. Dr. Feder zaujímal své místo v L. po větší část války a vydal vřele psaný spis o poměru Židů a křesťanů, kde se ujímá po staletí utiskovaného živlu židovského s hlediska filosofického. Dnem 1. února 1918 nastoupil v L. dnešní rb. dr. Ludvík Brunner.

Do r. 1877 působil při obci lounské jako kt. a učitel Baruch Weiss, po něm Josef Bass z Pardubic do r. 1880. Toho roku přijat konkursem na schůzi 1. července 1880 nový kt. a učitel Simon Abeles na 3 roky se 700 zl. ročního platu. Dne 11. října 1887 dal výpověď, která byla přijata s podmínkou, že zůstane na svém místě, pokud nebude nalezena nová síla učitelská. Usneseno, že se místo vypíše současně s novým místem podučitelským, aby tak získán byl zároveň řádný učitel pro jazyk český. Ale Simon Abeles na tuto podmínku nepřistoupil, nýbrž prohlásil, že se odstěhuje již koncem října. Aby vyučování netrpělo přerušením, hledán rychle učitel nový a přijat za podučitele dne 17. října Adolf Kahn, který působil dosavad jako učitel a rb. v Kasejovicích. Ten skutečně také hned nastoupil dne 18. října, když mu však byla prominuta podmínka, stanovená ve vypsaném konkursu, že uchazeč musí se vyznati ve hře na harmonium. Obdržel služné 600 zl. ročně. Na místo kantorské pak vypsán konkurs, v němž se vyžaduje mimo jiné i schopnost předčítati toru v čas potřeby. Místo obdržel Arnošt Rübenstein. Přijat od 1. srpna 1888 a vyměřeno mu služné 1000 zl., příbytečného pak 120 zl. na dobu jednoho roku prozatímně. Zůstal však v L. jen do r. 1891, kdy obsazeno jeho místo kt. a učitelem Simonem Richtmannem na schůzi dne 20. září 1891, zase provisorně na rok se služným 600 zl., které mu později několikráte zvýšeno. Jeho provisorium téměř každoročně vždy jen na jeden rok obnovováno. V r. 1902, maje za to, že dostane místo v Příbrami, dal výpověď. Když místa neobdržel, žádal zase zpět, ale jeho žádost byla odmítnuta. Proto podal žádost novou, opatřenou podpisy dlouhé řady členů obce lounské. Poněvadž byli podepsáni i členové výboru, došlo k velmi bouřlivé schůzi, která se rozešla bez rozhodnutí. (Dne 21. dubna 1902.) Teprve na nové schůzi širšího výboru dne 5. května bylo jeho žádosti vyhověno.

Značný pohyb se jeví vůbec v osobách učitelských. V r. 1887, jak již výše pověděno, přijat byl jako výpomocný učitel Adolf Kahn, který tu zůstal jen do r. 1889. Tehdy přijat místo něho podučitel Löwy s platem 200 zl. a 120 zl. příbytečného a r. 1891 zase již nový, tentokráte řádný učitel ze Soběslavě, Ludvík Kraus se 700 zl. na rok prozatímně. Mimo něho přijat v r. 1894 jako učitel češtiny zdejší učitel na české škole, Housa, který také hrál po dobu 1 roku na harmonium za odměnu 75 zl. V r. 1895 však hrál již Ludvík Kraus, který již předtím hrával. Když byla r. 1897 zavřena škola, vzdal se L. Kraus za odškodné 150 zl. svého místa a krátce potom zemřel. Potom se přijímali jen učitelé náboženství. Byl jím v r. 1900 Ignác Nassz Libochovic s platem 1500 K a za hru na harmonium 200 K od 1. září 1900. Ten však odešel koncem školního roku do Kolína a v srpnu se hledal nový učitel. Přijat na základě konkursu Eduard H. Spielmann z Hroznětína s platem 1500 K. Ale ani ten se tu neudržel. Dal v srpnu 1902 výpověď od 15. září a na jeho místo nastoupil Sigmund Kohn od 17. září 1902. Obec nebyla s ním spokojena a po opatrných zkouškách a vybírání přijat za učitele Jindřich Schwarzkopf na 2 roky od 1. května 1905. V době pozdější veškeré vyučování náboženství přešlo na rb. a obec žádného zvláštního učitele nyní nevydržuje.

Pokud se týče ostatních zřízenců, snad by se mohl uvésti ještě sluha, kustos, jímž byl od r. 1874 Lazar Abeles, jenž požíval 225 zl. ročních. Po něm v r. 1890 nastoupil Markus Säger, jejž nahradil v r. 1907 sluha Gold. Teprve v posledních letech nastaly nové změny. Dnes zastupuje místo kustoda Max Neuberg.

Ředitelem kůru byl po dlouhá léta lounský učitel hudby Vejšický, který dostával 150 zl., od r. 1902 500 K ročně. V posledních letech jest ředitelem kůru Kolařík, zdejší učitel hudby.

Z obcí mimo lounský okres žádaly o připojení k lounskému rabinátu také Třebivlice. Jejich žádosti vyhověno na valné schůzi členstva 17. pros. 1893 s podmínkou, že budou platit jako příspěvek na rb. 50 zl. ročně. V pozdější době se od L. zase odloučily.

Lounská o. ž. přistoupila za člena k České zemské o. ž. Po prvé v r. 1890 dne 10. srpna se účastní voleb do výboru tím, že volí ze sebe tři volitele, kteří mají voliti jednoho člena zemského výboru a jednoho náhradníka pro bývalý kraj žatecký. Pokud se týče krajského rabinátu židovského, byl tento uprázdněn již v r. 1871 a dále zůstával neobsazen. Místodržitelství pražské, jakožto úřad dohlédací, snažilo se jej znova vzkřísiti. Dne 7. ledna 1876 došel obci lounské přípis c. k. okresního hejtmanství v L. s dotazníkem, jenž obsahoval dvě otázky: 1. Má-li býti znova zřízena funkce kr. rb. pro kraj žatecký, která byla y r. 1871/72 uprázdněna? 2. Má-li býti ustanoven také náměstek kr. rb. Na schůzi představenstva k tomu svolané dne 14. ledna 1876 odpovídá předsednictvo: V ohledu znovuzřízení krajského rabinátu dlužno se opříti o výnosy židovské representace pro Čechy se sídlem v Praze, která pokládá ve smyslu četných nařízení c. k. ministerstva kultu a vyučování toto místo za zrušené a všecka ostatní, dosud trvající, jen za doživotní a k zrušení způsobilá. Pokládá tedy lounské představenstvo znovuzřízení krajského rabinátu žateckého za zbytečné a funkci tu za neschopnou života. Proto odpadá sama sebou i odpověď na otázku druhou. K zřízení krajského rabinátu tehdy skutečně nedošlo. Zajímavý jest dodatek k odpovědi na zmíněný dotazník: Zřízení substituta pro žatecký kraj (který by snad jen zastupoval rb. v obcích pro případ nemoci a pod.) záviselo by na subvenci vládní, na kteroužto otázku se od c. k. místodržitelství již dávno očekává odpověď. (To nám také vysvětluje negativní stanovisko obce k restauraci krajského rabinátu. Běželo o značné náklady pro zúčastněné obce. Tato celá otázka byla vyřešena teprve později.)

Co do počtu členstva, které v jednotlivých letech náleželo k ž. o. lounské, lze zjistiti s určitou přesností jen počet členstva platícího. Avšak ani tento počet není zcela správný, poněvadž repartice, o něž se tu můžeme opírati, neplatili vždy všichni členové platící, neboť se mnohdy placení na rok, ba i více, některému členu prominulo, zvláště když se octl v těžké situaci hospodářské, v nemoci atd. Stejně není možno s naprostou jistotou stanoviti počet členů platících z různých obcí mimo vlastní L., neboť knihy se vedly dlouho bez označování obce politické a jen tu a tam, jednalo-li se o nového příslušníka, dosud málo známého, připsalo se, odkud vlastně jest. Nicméně určitý obraz těchto poměrů od r. 1875/76 (repartice rozvrhovaly se podle kalendáře židovského) můžeme si učiniti přece. Jest ovšem litovati, že se nevedly podrobné knihy členstva a že i zápisy protokolů jsou velmi nejasné. Hlavní kádr platících členů nalézáme přirozeně ve městě. Na r. 1876 zdaněno jich 44, a počet ten rychle stoupá rok co rok. V r. 1881 jest jich 51, r. 1890 63, 1892 73, 1896 77, 1901 82 a 1902 83. Stejně v roce následujícím 1903. To jest zároveň nejvyšší počet platících členů z města před válkou. Po těchto dvou letech pohybuje se stále kolem 75. Průměrný počet zdaněných z města za celých 38 let by činil asi 68 platících členů ročně. Počet platících členů vesnických se měnil dosti značně. Na r. 1876 vidíme jich jen 10, ale ani ten počet se neudržel. Klesl v r. 1879 a 1884 na 6, v r. 1891 až 1894 stoupl na 15, 1895 na 16, potom začíná zase pokles až do připojení obce ročovské. Na r. 1907 zdaněno venkovských již 18 a v násl. letech 17, 18, 18, 19, 17 a na r. 1913 zase 17. Až do připojení obce ročovské činil průměr zdaněných členů venkovských asi 10 členů ročně. Za ostatních 7 let do konce r. 1913 všek již 18. Za všech 38 let průměrem bylo venkovských členů zdaněných pouze 11. To znamená, že platících příslušníků městských při průměrném zdanění všech členů za 38 let 78 — bylo téměř 86%, kdežto vesnických za všecka léta pouze 14% průměrem. Do r. 1879 platily toliko obce: Cítoliby, Líšťany, Zeměchy, Jimlín, Chlumčany. Od r. 1880 k tomu přistupují ještě Dobroměřice a Raná, od r. 1884 Senkov, od r. 1886 Lenešice, od r. 1887, avšak jen do r. 1893, platil i Hrádek, od r. 1890 až do 1895 přispívaly Telce, od r. 1891 až 1893 Slavětín, 1894 až 1899 Konětopy, 1894 přistupují Touchovice. Teprve od r. 1907 zdaněn Horní Ročov, Domoušice, Třeboc a Pochválov, které až do té doby platily na obec ročovskou. Největší počet členů platících měla tedy obec lounská v r. 1898 a pak zase 1911 a 1912 počtem 95 čl., maximum vůbec jen v r. 1908 — 96 členů. Minimum zdaněno v r. 1879 — pouze 52 členů.

Dnešního dne náleží k ž. o. lounské 42 obcí z polit. okresu lounského, z cizího okresu žádná.

Jsou to obce: Brloh, Blšany, Brodec, Břinkov, Cítoliby, Černčice, Dobroměřice, Domoušice, Hořany, Hřivčice, Hřivice, Chlumčany, Chožov, Chraberce, Konětopy, Kystra, Lenešice, Líšťany, Markvarec, Nečichy, Obora, Orasice, Pnětluky, Počedělice, Pochválov, Raná, Ročov, Senkov, Smilovice, Solopysky, Touchovice, Třeboc, Třtěno, Týnec Mnichovský, Úlovice, Veltěže, Vlčí, Velenice, Vršovice, Zbrašín, Zichovec.

Avšak židovské obyvatelstvo ve všech nebydlí, nýbrž pouze v Domoušicích 3 rodiny, v Hřivicích 2, v Lenešicích 6, v Ročově 7 a v Třeboci 1. Po L. je tedy největší osadou v obci Ročov a vedle něho Lenešice.

Přirozený následek toho byl, že i velká většina důchodů pocházela a pochází od osadníků lounských samotných, na nichž tedy spočívá hlavní tíže vydržování obce.

Vydání obecní byla od počátku velmi značná a jejich uhrazování tížilo členy obce někdy tak, že docházelo k nepříjemným rekursům proti rozvržení poplatků obci povinných, repartice sama pak bývala velmi těžká a komplikovaná, neboť docházelo i ke stížnosti k úřadu dohlédacímu. Obyčejně se rekursy rozhodovaly v t. zv. rozhodčí komisi, do níž si volila strana rekurující dva členy, výbor obecní také dva členy.

Položky vydání byly až do zrušení školy zatěžovány ještě podporou nemajetných žáků, příspěvky na učebné pomůcky atd., takže bylo nutno zabývati se velmi opatrně i reparticemi školního platu, aby škola nebyla pasivní. Bývaly také doby, kdy se objevil nějaký zbytek ze školních příjmů, ale ten byl zase hned ztracen slevami na školném pro příští rok.

Největší položky vydání tvořilo vždy přirozeně služné zaměstnancům.

Byla to položka na služné rb., na jeho byt, dále služné a příbytečné kt., plat sluhův a jeho byt, později učitel a podučitel, organista a ředitel kůru, jímž nebývaly vždy osoby tytéž. Dále byly položky školní: Nájem místností, čištění a vytápění, obvyklá subvence chudým žákům a na pomůcky. Dále položky na synagogu a věci ritueln: Anuity spořitelní, čištění a osvětlování, pojistka, vytápění, hlídání a potřeby ritueln. Mimo to byly tu státní daně, kolkovné na smlouvy, drobné a nepředvídané výlohy, podpory chudým, kupování macesů funkcionářům a chudým v obci na velké svátky, podpory spolkům a korporacím. Po připojení obce ročovské rozmnožilo se vydání o úroky do spořitelny žatecké, učiteli náboženství pro Ročov a náklady na tamější modlitebnu. Také lounská synagoga vyžadovala občas nákladu zvětšeného. Tak na př. bylo zavedeno do ní elektrické osvětlení, které stálo

400 K, a důkladnější opravy střechy atd. v l. 1904 až 1908, jež stály na 600 K. Postavení nového schodiště do synagogy samo si vyžádalo v r. 1912 nákladu 400 K a v r. 1913 přibyla ještě položka osobní — pense paní Blitzové — ročně 240 K.

V r. 1875 činila celková potřeba obce úhrnem 2542 zl., z čehož 2190 zl. rak. měny tvořily platy personální. Ale suma ta se skoro neustále zvětšovala. Potřeba v r. 1876 činila 2623 zl., r. 1877 — 2615 zl., ale již r. 1878 — 2711 zl., 1880 — 2985 zl., 1883 již 3000 zl. a v následujících letech rozpočet stále stoupá až do r. 1888/89, kdy dosahuje 3587 zl. V letech dalších dostavuje se klesání, které trvá jen krátce. Po r. 1900 (již v korunách počítáno) pohybuje se rozpočet takto: R. 1900 — 7058 K, 1901 — 7245 K, r. 1902 — 6976 K, 1903 — 7108 K, ale 1904 — 7637 K (kůrový spolek 100 K, opravy 100 K, zvýšení služného kt. a podpory chudým), r. 1905 — 7577 K, 1906 — 7677 K, 1907 — 8269 K, 1908 — 7890 K, 1909 — 7571 K, 1910 — 7575 K, 1911 — 7720 K, 1912 — 7900 K, r. 1913 maximum předválečné 9493 K. V tomto roce vzrostl rozpočet hlavně více než dvojnásobným zvýšením nákladu na služné nově přijatého rb., i když se počítalo zatím služné jen za 9 měsíců. Dosud činil náklad na služné rb. i s bytem pouze 1600 K, v r. 1913 činí jen na 9 měsíců 3300 K (roční služné 4000 K) a dále zvýšena položka na nepředvídané výdaje a macesy ze 160 K na 500 K. Na této výši se pak pohybovaly i rozpočty válečné, vzrůstající jen výdaji čistě válečnými (podpory vystěhovalcům, půjčky a sbírky, invalidé a pod.). Nynější rozpočet páčí se na 43.282 Kč. Kdybychom přepočítali tuto sumu podle poměrů valutárních na poměry předválečné při kursu koruny sedm a půlkrát nižším, dostali bychom číslo potřeby pouze 5771 K bývalých. Jest tedy jasné, že i při poklesu počtu rodin židovských v L. dnešního dne a tím i při zvýšené kvotě, připadající na jednu zdaněnou stranu, jest finanční zatížení jednotlivých rodin mnohem nižší, než bylo v posledním roce předválečném, kdy činil rozpočet 9493 K. Platících členů v r. 1913 bylo ovšem o něco více — 92 — než nyní, kdy jejich počet činí pouze 86, přes to však v r. 1913 připadaly na jednoho poplatníka průměrem 103 koruny, nyní však jen, přepočítáno na bývalou valutu, průměrem 67 K. Jsou tedy dnešní platy členstva zdaněného mnohem snesitelnější, nežli bývaly před válkou.

Část výdajů ovšem byla vždy kryta příjmy obecními, které nebylo nutno hraditi přímo repartovanými částkami. Od r. 1875 pohybovaly se příjmy obce, které nebylo třeba krýti reparticí, kol částky 1000 zl., takže repartice činila v r. 1875 jen 1542 zl., v r. 1883 však klesly příjmy a stouplo vydání, takže rozvržené poplatky činí 1505 zl., při čemž v pokladně zbývala z minulého roku značná hotovost 842 zl. Škola vynesla jen 652 zl., v r. 1886 jen 600 zl., sedadla chrámová 600 zl., zbytek pokladní 600 zl., repartice jen 1428 zl. Výnos školy se započítává až do r. 1891, kdy se vede účtování školy již zvláště a její výtěžek se do příjmů ani do vydání (mimo příspěvek roční jako dar) nepočítají. V r. 1887 vynáší škola 800 zl., 1888 asi 812 zl. a na r. 1889/90 přes 1000 zl. Na rok další již se v prelimináři příjmů neuvádí. Položku stálou v příjmech činí pokladní hotovost a nedoplatky, které se občas vymáhají s velikou energií i soudním zakročením, nebo aspoň pohrůžkou soudního vymáhání. Pokladní přebytky se objevují po prvé v r. 1881, kdy činí 600 zl., největší vidíme v r. 1883 842 zl., 1885 zase 800 zl., r. 1886 jen 600 zl., 1887 510 zl., 1888 606 zl., 1889 544 zl. i se školním přebytkem, 1890 400 zl., 1891 zase 400 zl., ale v příštím roce jen 39 zl. R. 1893 529 zl. V r. 1894 700 zl., 1895 225 zl., 1896 411 zl. a naposledy se vede r. 1897 jako pokladní hotovost 506 zl. Teprve zase v r. 1911 se uvádí přebytek 479 K, r. 1912 104 K a 1913 dokonce 993 K rak. m. Pohledávky čili nedoplatky se objevují od r. 1887, kdy činí 200 zl., 1888 300 zl., 1889 se školou 681 zl., 1890 320 zl., 1891 450 zl., 1892 580 zl. a r. 1893 dokonce značnou sumu 708 zl. Z toho vidíme, jak těžké bylo repartiční břemeno v těch letech a jak mnoho stran nemohlo včas své platební povinnosti plně dostáti. Právě proto se usnesla tehdy representace obecní na přísném vymáhání dluhů a hned v r. 1894 již klesá tato položka na 270 zl. Zase však stoupá v příštím roce na 500 zl., v r. 1896 na 700 zl. a r. 1897 na 550 zl. V dalších letech mizejí pohledávky z rozpočtu příjmů vůbec. Další značnější položka, kterou nutno uvésti, byl příjem z kostelních sedadel, který se vede od r. 1898, kdy došlo k novému pronajímání jejich. Toho roku vynesla sedadla 1000 zl., r. 1899 1150 zl. a r. 1900 2400 K. 1901 2200 K, 1902 2194 K, 1903 2124 a kolem 2000 K se pohybuje jejich výnos neustále až do r. 1913, kdy činí 1750 K. Konečně lze jako stálou položku příjmovou uvésti ještě dary. Jsou to dary jednak náhodné, jednak sem patří tak zv. *„šnodr“* o jehož odstranění bylo sice několikráte jednáno, ale který se přece jen stále udržoval. V r. 1900 uvádí se částka 340 K, největší v r. 1913, kdy vynesly dary 400 K. Poněvadž synagoga stojí na místě domu pravovárečného, přešlo na obec také toto právo, spojené s jistým menším příjmem, který činil 50 zl. v r. 1898 a 1899. V dalších letech se zvlášť neuvádí a shrnuje se pod rubrikou *„různé“*. Ostatní příjmy obecní, jako poplatky za oddavky, nájem ročovský, příjem z Třebivlic, úroky a jiné menší částky příjmové netvoří již podstatnější položky příjmů, takže veškeren ostatní náklad připadal na poplatníky a rozvrhován na jednotlivé zámožnější a placení schopné rodiny. Pro rozvrhování platů sestavovala se vždy zvláštní komise repartiční, která stanovila potřebu, kterou nutno uhraditi poplatky, vypočítala kvotu, která by připadla na jednotlivou stranu a pak rozdělila všecky poplatníky podle schopnosti platební na třídy, jichž bývalo zprvu 6, později 10 až 11. Stanovila nejvyšší poplatek a nejnižší, načež potřebu rozvrhla. Byla to vždy práce choulostivá a nevděčná. Výše repartiční sumy byla podle příjmů ovšem velmi různá. Podle jednotlivých let od r. 1875 do r. 1913 pohybovala se takto: R. 1875 — 1542 zl., 1876 — 1650, 1877 — 1773, 1878 — 1411, 1879 — 1656, 1880 — 1521, 1881 — 1289, 1882 — 1605, 1883 — 1505, 1884 — 1625, 1885 — 1590, 1886 — 1428, 1887 — 1743, 1888 — 1644, 1889 — 1730, 1890 — 1271, 1891 — 1599, 1892 — 2129, 1893 — 1377, 1894 — 1921, 1895 — 2329, 1896 — 2099, 1897 — 2120, 1898 — 2102, 1899 — 2153, 1900 — 4190 K, 1901 — 4827, 1902 — 4409, 1903 — 4798, 1904 — 5092, 1905 — 5009, 1906 — 5444, 1907 — 6031, 1908 — 5680, 1909 — 5449, 1910 — 5659, 1911 — 5150, 1912 — 5460, 1913 — 6329 K.

V některých letech po rozvržení platů se ukázalo, že je repartice větší než potřeba. Tu se obyčejně slevilo několik procent, aby se zbytek co nejvíce blížil potřebě. Některým rodinám vzdálenějším se slevovala celá třetina platů, hlavně lenešickým.

Na rozpočtech je zajímavo, že se nezaložil vůbec žádný fond reservní, takže při nahodilých potřebách bylo nutno svolati obec a požádati o mimořádné

sbírky za určitým účelem. Jakmile se objevil větší přebytek pokladní, ihned se sáhlo k snížení reparticí. Největší repartici podle podaného přehledu nalézáme v r. 1913, nejnižší vůbec v r. 1890, kdy činí 1271 zl.

Počet stran, které byly do rozvržení daní pojaty, nekryje se ovšem vůbec s počtem příslušníků, jenž se pohybuje již dlouhá léta kolem čísla 250 — 300 příslušníků. Letošního roku 274 duší.

Válečné poměry zasáhly ovšem také zdejší ž. o. Z řad jejích účastnilo se mnoho jednotlivců jak činné služby vojenské doma i v poli, tak i pracovalo podpůrně v obci a ve svém okolí. Bylo třeba podporovati haličské uprchlíky židovské, jichž se mnoho uchýlilo i do L., pečovati o nemocnici a lazaret, kde pracoval zejména lékař MUDr. Singer a pod.

Jako padlí příslušníci ž. o. lounské uvádějí se: Ant. Glaser, Bedřich Heller, Vilém Heller a Arnošt Kraus z L., Josef Lauscher, Rudolf Fanta, Otto Fanta, Richard Goldstein, Josef Hölzl a Gustav Hölzl z Hor. Ročova, Leo Albrecht z Domoušic a Oskar Kohn z Touchovic. Na jejich památku zasazena jim v r. 1930 v chrámě pamětní deska.

Kulturní a hmotné postavení příslušníků ž. o. lounské může se dnes považovati za velmi dobré. Rozmnožila se zejména řada jejich inteligence, advokátů a lékařů, většina rodin se domohla vlastních domů ve městě i na venkově, jiní jsou držiteli rozsáhlých statků, cihelen, průmyslových podniků, obchodů a vynikajících závodů živnostenských všeho druhu. Také ve veřejném životě, společenském i politickém, zaujímají namnoze vynikající postavení, které jest podporováno jejich zámožností a vrozenou inteligencí, takže může lounská o. ž. hleděti bez obav vstříc klidné a šťastné budoucnosti, po všech útrapách a staletých bojích, které jim bylo i v tomto městě podstoupiti.

*

I. Židé do válek husitských.

[1]) Sedláček: Hrady, zámky a tvrze král. českého. XIV., str. 229. Mimo to až dosud se jmenuje ona část města *„Na vísce“*.

[2]) Fr. Štědrý: Dějiny města L., 1930, str. 5.

[3]) Tamtéž, str. 3.

[4]) Otázka umístění starých domů židovských v L. patří k nejobtížnějším partiím pro nedostatek materiálu, neboť domy jsou určovány jen podle původního majetníka a podle polohy mezi dvěma sousedními domy či usedlostmi jinými. Velikou část materiálu sem spadajícího zpracoval Fr. Štědrý a určil, ovšem s velikými mezerami, držitele domů lounských až do XIX. st. Přispěl autoru článku ze svého rukopisu mnohými velmi cennými pokyny.

[5]) Jar. Čelakovský: Privilegia král. měst venkovských v král. českém, Praha 1895, str. 222. (List ze dne 22. dubna 1325 v Praze). Opis v kopiáři archivu lounského, sign. IB 6, orig. bez pečeti, tamtéž, sign. II, 2.

[6]) Lounský arch. obsahuje velikou řadu knih soudních, z nichž první část, IC1 až IC11, tvoří oddíl zápisů o sporech majetkových a civilních. Jest shrnuta v oddíl zvaný *„Iudicium bannitum“*. Pro naše účely nejdůležitější jest kniha IC2 (léta 1380—1392), která však již delší čas není na místě, byvši půjčena arch. pražskému k studiu knih městských. Viz také: Vavřinec Dušek, *„Arch. král. města L.“*, Praha 1898.

[7]) Zápis ze XVI. st. v arch. lounském, akta XVII titl. *„Akta židovská“*. Obsahuje ještě jednu přísahu, opsanou ze starší knihy zvané *„Bič židovský“*. Její otisk podává z *„Památek archeologických“* X., str. 180, v uved. pojedn. Dušek.

II. Období předbělohorské.

[1]) Z. Winter: Kulturní obraz českých měst, I. díl, str. 209.

[2]) Rud. Wunš: Dějiny svob. král. města L., 1868, str. 42.

[3]) Winter: l. c., str. 204 násl.

[4]) Seznamy tyto dlužno hledati roztroušeně po všech soudních knihách arch. lounského, zejména v Libri testamentorum, sign. IC12 až 13 a v knihách trhových IC41 až 50. Podobně něco málo v knihách berních a účetních, zejména v t. zv. listech přiznávacích IB1 z let 1583 až 1632, dále ve vlastních účtech obecních od r. 1450 až 1631, zvaných libri rationum IE9 až 24, konečně i v registrech berničních IE45 až 54. Pro věci židovské bývala ovšem vedena sumární akta a knihy zvláštní, které se však nezachovaly, takže nutno hledati jen zmínky o majetku a platech židovských, při čemž je těžko činiti nároky na úplnost.

[5]) Pavel Mikšovic: Chronica urbis Lunensis, z r. 1526—1631, jejíž originál chová arch. valdštejnský, dnes v Mnichově Hradišti. Vydána tiskem po malých částech od Štědrého a Kováře ve *„Sborníku histor. kroužku družstva Vlast“*, roč. I—XVI. Z něho čerpal též Jan Mojžíš: Letopisy města Lúna, z r. 1784 a všichni ostatní kronikáři a historikové lounští. Tohoto místa se týká zápis k r. 1505.

[6]) Všechny uvedené změny v držbě a zprávy o prodejích lze nalézti na místech, uvedených v poznámce 4.

[7]) Jar. Čelakovský: Privilegia, str. 328, č. 205.

[8]) Jar. Čelakovský: Privilegia, str. 767, č. 601.

III. Období do r. 1848.

[1]) O Léblovi Miroticovi v aktech soudních arch. lounského z let 1660 až 1700. Kde ubytován, zjistil Štědrý ve své rukopisné práci o topografii města L., o niž se tuto opírám.

[2]) Wunš, l. c., str. 87.

[3]) Viz pozn. 1.

[4]) O dalších osudech rodiny Léblovy vesměs v *„Soudních aktech“*. O Léblovi Miroticovi svazek aktů pod tit. *„Apellace“* (1594—1700). K r. 1694 ze dne 7. července je tu uvedený přípis apelačního tribunálu s podpisem Abrahama Aarona primasa a ostatních. O smrti Léblově v *„Apellacích“* dopis Abrahamův ze dne 2. května 1694 k uvedenému datu. Ostatní vesměs v *„Soudních aktech“*. David Mirotic č. 246 a 247 ve sv. XVIII. Josef Mirotic dopis k r. 1706 a znova k r. 1707. Marek Mirotic sv. XV., 287, list ze dne 12. října 1712.

[5]) Atestace bez data ve staré registratuře archivní pod sign. 17/2 s nadp.: Žid David.

[6]) Ze staré registr. *„Konskripce řemesel“*, fascikl 3, XVI/5.

[7]) Ze staré registr. fascikl bez signatury, obsahující všecka akta, týkající se konkursní podstaty a dražby svršků po Janu Lerchovi, většinou z října 1766.

[8]) O Gabrieli Taussigovi a jeho rodině hlavně ze staré registratury v knize nadepsané *„Waisen-Conscription“*, která vedena od r. 1796. Bez signatury.

O hřbitově Na mělcích viz Wunš, l. c., str. 89.

O Jakobovi Taussigovi v arch. loun. k r. 1820, fasc. IG 15, pod názv. *„Alphabetisches Register sämtlicher Hausbesitzer“*, bez data. Určeno pouze přibližně.

[9]) Ve zvláštním fasciklu zachováno rozhodnutí apelačního tribunálu bez data, a to jen tři listy, obsahující t. zv. *„Entscheidungsgründe“*, t. j. důvody rozsudku o sporu s Raitlerem, z nichž se nedovídáme, jaký byl vlastní vznik a průběh procesu.

[10]) Johann Rafael Wladika: Notizen über L., z r. 1844. V arch. bez sign., jakožto 131. číslo, podle titulu, náležející ke knihovně lounského magistrátu.

[11]) Listina prodejní, kterou přecházel dům č. 3 do rukou jiných; v ní potvrzení úřadu o vlastnictví dosavadním. V soukr. rukách pana Menzla, dnešního majetníka domu.

[12]) Z býv. arch. vršovického zjistil Prokeš: Královské město L., ve sbírce *„Louny a Lounsko“*, vyšlo u Fastra v L. bez data, asi 1920, str. 30 v pozn.

[13]) Arch. loun. (Akta): *„Listy hejtmanů kraje žateckého“* k r. 1704.

[14]) Z matriky narozených a zemřelých z děk. úřadu loun.

[15]) Matrika lounská k r. 1816 (křty).

[16]) Stará registr., fasc. *Specification der übel verhaltenen Jueden“*, cirkulář z kraj. hejtm. bez data na dvou listech.

IV. Období od r. 1848.

[1]) Omezení svobod cís. nař. z 2. října 1853 viz Vládní věstník z r. 1853.

[2]) Vládní věstník z r. 1850 (nař. ze dne 1. května 1850).

[3]) Wunš, l. c., str. 102 násl.

[4]) Protokoly ž. o. lounské z r. 1874. Nejstarší jména v zápisech měšťanů na stavbu nové školy v L. z r. 1869. (Věstník hlavní, nižší reálné, vyšší dívčí a průmyslové školy v král. svob. městě L. za I. půlletí šk. r. 1869, v knih. měst. musea v L., sign. 34 A 28.) Všechny rodiny židovské v L., pokud byly zámožnější, přispěly na tuto stavbu.

[5]) Wunš, l. c., str. 97.

[6]) K. Linhart: Historické památky města L. (Výroční zpráva stát. reálky v L. z r. 1929/30), str. 16.

[7]) Fr. Štědrý: O školách okresu lounského od nejstarších dob až dodnes, otisk ze *„Sborníku Historického kroužku“*, roč. VII., str. 20. Viz také příslušné odstavce v Štědrého „Dějinách města L.“.

[8]) Všechny údaje o životě a činnosti ž. o. lounské od r. 1874 až do posledního roku před válkou světovou čerpány z protokolů ž. o. lounské, některé z přímého dotazování pamětníků, data poválečná, pokud se o nich děje zmínka, zakládají se na zprávě sepsané dnešním př. obce p. Al. Sternem. Cennými pokyny přispěl v těch věcech také nyn. rb. lounský, pan dr. Ludvík Brunner, prohlédnuv zejména zdejší matriky úřadu farního.